

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**Úroveň právního vědomí žáků vybraných škol v okrese Tábor
ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte**

Bakalářská práce

Autor: Hana Stehlíková

Vedoucí práce: JUDr. Martin Šimák, Ph.D.

2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Úroveň právního vědomí žáků vybraných škol v okrese Tábor ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Zdravotně sociální fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Táboře 3.5.2010

Hana Stehlíková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala svému vedoucímu práce JUDr. Martinu Šimákovi, Ph.D. za cenné rady, náměty a čas při zpracování bakalářské práce.

Poděkování také patří zástupcům škol a studentům vybraných středních škol, kteří byli laskaví a ochotně mi poskytli materiál pro zpracování.

Úroveň právního vědomí žáků vybraných škol v okrese Tábor ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte

Abstract

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětských práv a jejich znalostí u žáků středních škol. Teoretická část se věnuje Úmluvě o právech dítěte, která je součástí právního řádu České republiky a jejíž ustanovení mají přednost před zákonem. Podpisem Úmluvy se stát zavázal, že bude respektovat a zabezpečovat práva stanovená Úmluvou, a to každému dítěti, bez jakékoliv diskriminace, že ji bude dodržovat a informovat nejen děti, ale i celou veřejnost a že se jí bude řídit ve všech záležitostech, které se týkají dětí.

Cílem praktické části bylo zjistit, jakými znalostmi vztahujícími se k Úmluvě o právech dítěte disponují žáci vybraných středních škol, a to nejen co se týče samostatné existence základního právního dokumentu v oblasti dětských práv, ale i obsahu tohoto dokumentu. Byl proveden kvantitativní výzkum na čtyřech vybraných školách v okrese Tábor. Základní výzkumná otázka zněla, zda žáci mají povědomí o samotné existenci dokumentu Úmluva o právech dítěte, a dále, zda mají konkrétní znalosti, pokud jde o obsah Úmluvy. Byly formulovány 2 hypotézy. V první hypotéze bylo předpokládáno, že žáci středních škol vědí o existenci Úmluvy o právech dítěte. Pro potvrzení hypotézy bylo určeno, že správné odpovědi jsou v případě, že znají název i to, že ví, že existuje. V druhé hypotéze bylo předpokládáno, že žáci gymnázia vědí z obsahu Úmluvy o právech dítěte o 15% více, než žáci ostatních středních škol.

Cíl práce byl naplněn. Z výsledků provedeného výzkumu vyplynulo, že povědomí o existenci Úmluvy má celých 78,9% dotázaných. Hypotéza 1 byla potvrzena. Naopak hypotéza 2 se nepotvrdila, neboť rozdíl ve výsledcích ve prospěch gymnázií sice byl zjištěn, nicméně nebyl větší než stanovených 15 %.

Výsledky výzkumu, provedeného na vybraných středních školách v okrese Tábor, potvrdily, že celková úroveň povědomí žáků o vlastních právech a jejich obsahu není uspokojivá. I s ohledem na naplňování čl. 42 Úmluvy o právech dítěte je proto třeba zaměřit úsilí především na zvýšení informovanosti a znalostí široké veřejnosti ohledně dětských práv, a to jak mezi dospělými, tak pochopitelně i mezi dětmi. Neboť

zejména na dětech a mládeži záleží, zda a jak pochopí nejen svá práva, ale převz mou i odpovědnost.

The level of legal awareness among students of selected schools in the Tábor district in respect to the Convention on the Rights of the Child

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue of children rights and awareness of the rights among students of secondary schools. The theoretical parts deals with the Convention on the Rights of the Child which is a part of the legal system of the Czech Republic and whose provisions have priority over the law. By signing the Convention the state agreed to respect and to assure the rights established by the Convention, for every child without any discrimination, to observe the Convention and to inform about it not only children but also the general public and to follow the Convention in all matters concerning children.

The objective of the practical part was to determine the awareness of the Convention on the Rights of the Child among students of selected secondary schools, not only in respect to the existence of the legal document as such but also in respect to the content of the Convention. A quantitative research was conducted in four selected schools in the Tábor district. The basic research question concerned the existence of the Convention on the Rights of the Child and the other questions concerned specific knowledge of its content. Two hypotheses were formulated. The first hypothesis anticipated that students of secondary schools are aware of the existence of the Convention on the Rights of the Child. To confirm the hypothesis we expected a correct answer to the question about the name of the document and that the respondents were aware of its existence. The second hypothesis assumed that students of secondary comprehensive schools know by 15% more about the content of the Convention on the Rights of the Child than students of the other secondary schools.

The objective of the thesis has been achieved. The results of the performed research have shown that 78.9% of the respondents were aware of the existence of the Convention. The hypothesis 1 was confirmed. On the other hand, the hypothesis 2 was not confirmed and, although there was a certain difference in the results in favour of secondary comprehensive schools, it was smaller than the postulated 15 %.

The results of the research conducted in selected secondary schools in the Tábor district have confirmed that the overall level of awareness among the students about their rights and about the content of the rights is not satisfactory. Therefore, also with regard to the fulfillment of Article 42 of the Convention on the Rights of the Child, it is necessary to focus on improvement of awareness and knowledge of children rights among the general public, both in respect to an adult population and in respect to children. It mainly depends on the children and young people whether and how they understand their rights and whether they are able to take responsibility.

OBSAH	
ÚVOD	10
1 SOUČASNÝ STAV	12
<i>1.1 Vymezení základních pojmů</i>	12
<i>1.2 Vývoj dětských práv</i>	13
<i>1.3 Úmluva o právech dítěte</i>	14
<i>1.3.1 Význam úmluvy o právech dítěte</i>	14
<i>1.3.2 Obecné principy</i>	16
<i>1.3.3 Občanská práva a svobody</i>	17
<i>1.3.4 Rodina a náhradní péče o děti</i>	17
<i>1.3.5 Základní zdravotní a sociální péče</i>	18
<i>1.3.6 Vzdělání, volný čas a kulturní aktivity</i>	18
<i>1.3.7 Ochranná opatření</i>	19
<i>1.3.8 Plnění, závaznost a ratifikace</i>	19
<i>1.4 Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte</i>	19
<i>1.5 Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte</i>	21
<i>1.6 Práva dětí v České republice</i>	22
<i>1.6.1 Oblast institucionální úpravy</i>	22
<i>1.6.2 Výzkumy v České republice</i>	25
<i>1.6.3 Situační zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte</i>	26
2 CÍL PRÁCE	28
3 METODIKA	29
<i>3.1 Použitá metoda</i>	29
<i>3.2. Charakteristika výzkumného souboru</i>	29
4 VÝSLEDKY	30
5 DISKUSE	40
6 ZÁVĚR	50
7 KLÍČOVÁ SLOVA	52
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
9 PŘÍLOHA	58

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

čl.	článek
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
Deklarace	Deklarace práv dítěte
FMZV	Federální ministerstvo zahraničních věcí
GPDC	Gymnázium Pierra de Coubertina
Gy So	Gymnázium Soběslav
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
např.	například
OSN	Organizace spojených národů
OZ	Občanský zákoník
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů
SPŠS	Střední průmyslová škola strojnická
SŠOSŘ	Střední škola obchodu, služeb a řemesel
Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect)	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
tzv.	takzvaný
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů
ust.	Ustanovení
Úmluva	Úmluva o právech dítěte

ÚVOD

*Takový je příští věk, jak jsou vychováni příští jeho občané
Jan Amos Komenský /1592-1670/*

Činnost Jana Ámose Komenského je jeden z nejvýznamnějších obrátů ve vztahu k dítěti a dětství vůbec. Nejenže přinesl mnoho nových a zásadních poznatků o dítěti, o péči o něj a jeho výchově, ale povýšil prestiž dětství nejen pro život a budoucnost každého dítěte, ale pro celou společnost (21).

O dvacátém století se všeobecně hovořilo jako o „století dítěte“. Vznikala řada dokumentů, které se věnovaly problematice práv dítěte. Nejdůležitějším dokumentem z oblasti dětských práv je Úmluva o právech dítěte (dále také Úmluva) a Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji.

Úmluva o právech dítěte byla schválena Valným shromážděním OSN v listopadu 1989. V únoru roku 1991 se k ní přihlásila Česká a Slovenská federativní republika. Po jejím rozdělení přešly závazky z ní plynoucí na Českou republiku. Podpisem Úmluvy se stát zavazuje, že bude respektovat a zabezpečovat práva stanovená Úmluvou, a to každému dítěti, bez jakékoliv diskriminace, že ji bude dodržovat a informovat nejen děti, ale i celou veřejnost a že se jí bude řídit ve všech záležitostech, které se týkají dětí. Ustanovení Úmluvy má vyšší právní sílu.

Téma pro bakalářskou práci jsem si vybrala z důvodu, že pracuji na základní škole a i se studenty středních škol. Téma znalosti dětských práv samotnými dětmi mě zaujalo, neboť byla již zpracována řada materiálů, existuje celá řada institucí, které se tímto tématem a problematikou zabývají a já i přesto měla dojem, že děti, kterých se to přímo týká, toho moc o svých právech neví. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zmapovat právní povědomí u studentů vybraných středních škol, a to prostřednictvím vlastního dotazníku.

Teoretická část charakterizuje Úmluvu o právech dítěte a její místo v legislativě České republiky.

Cílem praktické části práce je zmapovat situaci na vybraných středních školách a zjistit jakými znalostmi, vztahujícími se k Úmluvě o právech dítěte, disponují žáci středních škol, a to nejen co se týče samotné existence základního právního dokumentu v oblasti dětských práv, ale i obsahu tohoto dokumentu.

Základní výzkumnou otázkou je, zda vybraní žáci středních škol v okrese Tábor mají povědomí o samotné existenci Úmluvy o právech dítěte a zda ví něco konkrétnějšího z jejího obsahu. K dosažení stanoveného cíle byl proveden kvantitativní výzkum mezi respondenty, kterými jsou žáci středních škol v okrese Tábor - Gymnázium Pierra de Coubertina v Táboře, Gymnázium Soběslav, Střední průmyslová škola strojní a stavební Tábor, Střední škola obchodu, služeb a řemesel v Táboře.

Získané výsledky budou poskytnuty pedagogům středních škol, na kterých byl proveden výzkum, aby s nimi mohli dále pracovat a mluvit se studenty o otázkách, na které třeba celá řada z nich nedokázala odpovědět a které se týkají jejich práv. Mohly by posloužit k dalším dialogům o znalosti práv dětí a v nejlepším případě by škola na základě zjištěných výsledků mohla přijmout i některé z navrhovaných námětů na zlepšení, které uvádím v závěru práce.

1 Současný stav

1.1 Vymezení základních pojmů

Dětská práva vycházejí z lidských práv. „Lidská práva jsou základními, přirozenými právy člověka jako lidské bytosti“(7). Lidská práva jsou přiznávána jedinci na základě jeho příslušnosti k lidskému rodu(9). Jde o standardy, které rozpoznávají a ochraňují důstojnost lidské bytosti(23).

„Dítětem se podle čl. 1 Úmluvy rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud se podle právního řádu státu nedosahuje zletilosti dříve“. Úmluva nedává jednoznačně odpověď na otázku „Kdy začíná život lidské bytosti“. Zákonná ochrana práv dítěte počatého, ale dosud nenarozeného, do pravomoci Úmluvy nespadá. Úmluva také jednoznačně nedefinuje okamžik, kdy se dítě stává dospělým.

V praktické části se vyskytuje pojem *právního povědomí*. KOVAŘÍK (12) se domnívá, že je možné odlišit některé vnitřní složky tohoto povědomí a některé z nich lze dostupnými metodami zkoumat. V případě dětí předpokládá, že je možné odlišit pět složek jejich právního povědomí, a to:

1/ vědomost či povědomí o tom, co je právo, popř. jakou funkci má v životě lidské společnosti,

2/ vědomost či povědomí o tom, že i děti mají určitá práva, popř., že existují některá práva zařaditelná (v souladu s Úmluvou o právech dítěte, s níž nemusí být ani seznámeny, ani o ní nemusí vědět) do některé ze čtyř základních kategorií: právo na život a přežití, právo na rozvoj, práva ochranná a práva participační,

3/ povědomí meze práv – povědomí o tom, že má práva končí tam, kde začínají práva druhého,

4/ povědomí „rubu“ práv – povědomí o tom, že druhou stranou práv (či součástí práv) je odpovědnost a povinnost,

5/ povědomí o spravedlnosti jako správné, pravé, spravedlivé míře, popř. též vědomí práva na spravedlivý proces a znalost právních pojmů s ním spojených.

Právní vědomí v porovnání s právním povědomím je tedy již vyjádřené vědomí o stávajícím právu, o možnostech jednání podle práva i o omezeních z práva plynoucích (20). Při vymezení tohoto pojmu můžeme vyjít z definice vědomí jako obsahu mysli, který si člověk dokáže vybavit, jako souhrn psychických stavů a procesů, doprovázený reflektujícím poznáním a věděním (11). Je vědomím toho, co je podle práva přikázáno, zakázáno a co je dovoleno. Dá se vymezit jako psychický akt, který se vztahuje k určitým právním normám, předpisům, zvykům a tradicím. Právní vědomí předpokládá osvojení určité míry mravních hodnot, podle nichž jedinec reguluje své chování ve společnosti. Základem jsou pak znalosti práva.

Existují dvě roviny právního vědomí:

- *de lege lata* - určuje, co má být v platném právu, co je v souladu s právem a co je protiprávní
- *de lege ferenda* - určuje jaké by právo mělo být, zda úprava, která existuje je spravedlivá a správná.

1.2 Vývoj dětských práv

Humanistické tendence politických hnutí na podporu dětských práv vyústily do přijetí Ženevské deklarace práv dítěte, přijaté Shromážděním Společnosti národů (předchůdce OSN) v roce 1924. Ženevská deklarace práv dítěte byla stručná, upravovala v pěti bodech nejpodstatnější práva dítěte – zajištění normálního duševního a tělesného rozvoje s využitím všech jeho kapacit pro blaho lidstva, ochranu před jakýmkoli strádáním, přičemž zaváděla požadavek poskytnutí pomoci dítěte vždy jako prvnímu.

V prosinci roku 1948 Organizace spojených národů (v roce 1945 byla v San Francisku ustavena OSN za účasti představitelů 50ti států) vydala Všeobecnou deklaraci lidských práv, která projevila vůli uznat a chránit práva dětí. Šlo o mezinárodně uznávaný dokument, který nebyl přijat jako závazná smlouva, šlo pouze o společný cíl pro všechny národy a státy. Mezinárodní konference o lidských právech v roce 1968 v Teheránu rozhodla, že deklarace musí představovat pro členy mezinárodního společenství povinnost.

11. prosince 1946 byl v rámci OSN vytvořen Dětský fond Organizace spojených národů (anglicky United Nations Children's Fund (23). Do roku 1953 se nazýval Mezinárodní dětský fond neodkladné pomoci. Z anglického originálu tohoto názvu United Nations International Children's Emergency Fund vznikla zkratka UNICEF, která se používá dodnes (21). Kromě rozsáhlé praktické činnosti na podporu ohrožených dětí v celosvětovém měřítku (přírodní katastrofy, epidemie, hladomory) vyvíjí i mezinárodněprávní aktivity. Jednou z nich je i Deklarace práv dítěte, přijatá Valným shromážděním OSN v New Yorku 20. 11. 1959, někdy nazývána Chartou práv dítěte, která je předchůdkyní Úmluvy o právech dítěte.

V preambuli zdůrazňuje Deklarace práv dítěte bezprostřední vazbu práv dítěte na Všeobecnou deklaraci lidských práv a svobod. Deklarace práv dítěte požadovala zvláštní záruky, péči a právní ochranu dítěte před narozením a po něm. Děti se tak postupně přiznávala všechna nebo téměř všechna práva ve shodě s Listinou lidských práv a svobod. Ani tato Deklarace nebyla dokumentem, který komplexně řešil práva dětí. Práva dětí zde byla vyjádřena nepřímou a nemohla tedy zajistit plnění zásad. Deklarace neměla právní platnost, pouze doporučující charakter.

20. listopadu 1989 byla Valným shromážděním OSN v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte. V platnost vstoupila na základě čl. 49 odst. 1 dne 2. září 1990, kdy byla ratifikována dvaceti zeměmi. Jde o mezinárodní dokument, který se zabývá pouze právy dětí. Od té doby ji postupně ratifikovaly téměř všechny státy světa a stala se tak nejspíše přijatou smlouvou o lidských právech v historii. Úmluvu přijala ČSFR v roce 1991 a po rozdělení státu přešly závazky z ní plynoucí na Českou republiku jako nástupnický stát. V České republice je součástí právního řádu a její ustanovení mají přednost před zákonem (41).

1.3 Úmluva o právech dítěte

1.3.1 Význam úmluvy o právech dítěte

Úmluva upravuje lidská práva na situaci dětí. Považuje dítě nikoli pouze za objekt ochrany, nýbrž rovněž za subjekt, osobu, která má v procesu dospívání rovněž právo rozhodovat samostatně o svém blahu.

Článek 2 Úmluvy formuluje zásadu:

Dítěti, které je schopno utvářet své vlastní názory, má být zajištěno právo tyto názory svobodně vyjadřovat, ve všech záležitostech týkajících se dítěte, musí být těmto názorům přičítána patřičná váha v souladu s věkem a zralostí dítěte.

Článek 16 Úmluvy stanovuje, že žádné dítě nesmí být obětí svévolného nebo nezákonného vměšování do soukromí, rodiny, domova nebo korespondence, ani obětí nezákonných útoků na svou čest nebo reputaci. Dítě má právo, aby ho proti takovému vměšování nebo útokům chránil zákon (12).

Obsah Úmluvy tvoří preambule, která uvádí základní podmínky, východiska a směrnice pro její uplatňování a 54 článků ve třech částech.

Vlastní materii tvoří první část, druhá a třetí část obsahuje plnění Úmluvy a ustanovuje Výbor pro práva dětí, třetí část procedurální otázky. Má charakter smlouvy a je závazná pro státy, které ji ratifikovaly.

Úmluva nově v čl. 1 formulovala definici *dítěte, kterým se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se vztahuje na dítě není zletilosti dosaženo dříve (40)*. Dolní hranice, od kdy začíná život dítěte, tedy od kdy se stává lidskou bytostí (např. narozením), není stanovena. Úmluva se zabývá právy narozeného dítěte. Horní věkové omezení je stanoveno 18. rokem věku, jehož dosažením končí období označené Úmluvou jako dětství, není-li v národní úpravě stanoveno jinak. V ČR je dosažení 18. roku věku ve smyslu § 8, odst. 2 občanského zákoníku spojeno s dosažením plné způsobilosti k právním úkonům, tj. zletilostí (39). Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá ve smyslu § 8, odst. 2 občanského zákoníku jen uzavřením manželství (39) se souhlasem soudu, ne však před dosažením 16. roku věku.

Jádrem myšlenky o právech dítěte je, že společnost je povinna uspokojovat základní potřeby dětí. Jedním z jejích hlavních poselství je, že problémy dětí jsou problémy politickými a měly by se proto dostat na přední místa politických jednání. Článek 4 Úmluvy stanovuje: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto Úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní*

stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce“(12).

V čl. 2 – 41 části I. Úmluva upravuje tzv. statutární práva, která se bezprostředně týkají osobnosti dítěte a jeho postavení.

1.3.2 Obecné principy

Úmluva o právech dítěte v souladu s Listinou základních práv a svobod mluví o přirozeném **právu na život a zdraví rozvoj** (čl.6). Tím je chápána nejen lékařská péče, ale také výchovné principy, výchova k odpovědnosti, prevence aj.

V ustanovení **o nejlepším zájmu dítěte** (čl.3), které je jedním z klíčových ustanovení úmluvy, je stanoveno pro všechny subjekty, že při jakékoli činnosti týkající se dětí musí být hájen zájem a blaho dítěte. Nejdůležitějším zájmem dítěte je jeho plný a harmonický vývoj v rodinném prostředí, v ovzduší štěstí, lásky a pochopení, bez jakékoli diskriminace nebo vykořisťování, s potřebnou ochranou a pomocí, která dítěti umožní plně přejímat zodpovědnost ve společnosti (12). Zásada, že je vždy nutné nechat se vést nejdůležitějšími zájmy dítěte, je nejhumánnější a nejpokrokovější řešení, které je nejlépe přizpůsobeno potřebám dětské osobnosti. Je to důsledkem uznání skutečnosti, že dítě je jedinec, který má vlastní důstojnost (12).

Státy se zavazují zabezpečit práva bez jakékoli **diskriminace** (čl.2). Všechna práva v úmluvě se vztahují na všechny děti bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti a rodu či jiného postavení jeho rodičů, zákonných zástupců či členů rodiny. Dítě bývá často diskriminováno nejen kvůli své vlastní osobní situaci, nýbrž kvůli situaci rodičů. Úmluva chrání dítě před vykořisťováním ekonomickým, nepovoleným užíváním narkotizujících drog nebo psychotropních látek, před všemi druhy sexuálního vykořisťování, před únosy, prodejem nebo obchodem s dětmi a jakoukoli jinou formou vykořisťování, která škodí blahu dítěte.

1.3.3 Občanská práva a svobody

Úmluva žádá vedle přirozeného práva na život a jeho rozvoj (čl.6) také **právo dítěte na jméno a příslušnost k státu, v němž se narodilo** (čl.7). Každé dítě musí být po narození ihned úředně zaregistrováno. Od narození má dítě právo na **zachování totožnosti** (čl.8), včetně státní příslušnosti, jména, právo znát své rodiče, pokud je to možné i právo znát rodinné svazky.

Každé dítě má právo na svůj rozvoj, svobodu projevu (čl.13) a přístup k informacím (čl.17) ve všech formách a zároveň je oprávněno vyjádřit své názory na věci, které se jej týkají před všemi úřady a orgány s přihlédnutím k jeho věku a úrovni. Důležitým právem dítěte je **právo na ochranu před tělesným nebo duševním násilím**, urážením nebo zneužíváním včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání a týrání (čl.19).

Dítě má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženské přesvědčení (čl.14), kdy o náboženské výchově rozhodují rodiče. Po dovršení 15 roku věku dítěte smí projevovat víru samo, nebo společně s jinými. Má právo je měnit nebo zůstat bez vyzvání (45).

1.3.4 Rodina a náhradní péče o děti

V této části Úmluva zastává zásadu **rodičovského vedení a rozvoje dětských schopností** (čl.18). Právem rodičů a dětí je rodičovská výchova (omezení, odloučení stanovuje soud). Dítě nesmí být jen objektem péče, nýbrž subjektem, který je rovnocennou osobou a má vzájemnou účast a odpovědnost. Ve výchově by mělo docházet k přiměřenému rozvoji jeho schopností (20).

K významu rodiny a potřeby její ochrany (čl.9) lze zařadit i ta, že děti mají právo žít se svými rodiči a udržovat s nimi styk, pokud to není v rozporu s jejich nejlepšími zájmy.

Dítě nemůže být odděleno od rodičů proti své vůli (čl.9), ledaže by příslušné úřady na základě rozhodnutí soudu a v souladu s právem určily, že takové odloučení je v nejlepším zájmu dítěte (čl.9). Toto ustanovení ČR donedávna nerespektovala, když o tzv. předběžném opatření, kterým se dítě z vážného důvodu

umístovalo mimo domov, rozhodoval do doby definitivní úpravy poměru dítěte okresní úřad po dodatečném schválení soudem. To již není možné a o předběžném opatření může rozhodnou jedině soud.

1.3.5 Základní zdravotní a sociální péče

Děti mají právo na zdravotnické služby (čl.24), které zahrnují poskytnutí péče matkám v době těhotenství, snahy o snižování dětské úmrtnosti, poskytnutí základních, ale i nezbytných vyšetření a ošetření, poskytnutí dostatečných informací o výživě, vodě, životním prostředí, rozvoji prevence proti HIV a AIDS, ale také využívání léčebných a rehabilitačních zařízení, aby docházelo ke zdravému rozvoji dětí (20).

Duševně nebo tělesně postižené dítě (čl.23) má právo plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti. Zároveň mají postižené děti právo na zvláštní péči v rozsahu existujících zdrojů (čl.21). Cílem pomoci je snaha dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti.

Je také podporována snaha o snížení kojenecké a dětské úmrtnosti, zajištění nezbytné lékařské péče o všechny děti, zajištění dostatku pitné vody, péče o matky po porodu, poskytování dostatku informací rodičům o správné výživě, přednostech kojení a zpřístupnění vzdělání rodičům dětí.

1.3.6 Vzdělání, volný čas a kulturní aktivity

Každý stát se zavazuje zajistit dětem **právo na vzdělání** (čl.28), podporovat středoškolské vzdělání dětí a zpřístupnění vysokoškolského vzdělání pro všechny podle jejich schopností. Na vzdělání navazují i **cíle výchovy** (čl.29). Ta usiluje o multikulturní výchovu a mezinárodní spolupráci. Tato práva mají být zajištěna i minoritám (čl.30), tj. etnickým, náboženským nebo jazykovým menšinám, nebo osobám domorodého původu, včetně užívání vlastní kultury, vyznávání a praktikování svého vlastního náboženství a používání vlastního jazyka (včetně vzdělávání ve stejném jazyce) (20). Odpočinek, volný čas a účast ve hře upravuje čl. 31 **právem**

dítěte na volný čas. Pro výchovu a rozvoj slouží např. družiny, školní kluby, lidové školy umění aj., kde mohou děti trávit volný čas, rozvíjet své zájmy, vědomosti a také se podílet na kulturní činnosti. Státy se zavázaly napomáhat dětem ke stejným možnostem.

1.3.7 Ochranná opatření

V případě **ozbrojeného konfliktu** (čl.38) se zapojené státy zavazují jednat podle mezinárodního humanitárního práva, zabezpečují, aby se osoby mladší 15ti let přímo nezapojovaly do bojových akcí. Při soudních jednáních se uplatňují práva dětí, a to právo na nahlížení jako na nevinného, dokud se nezjistí opak, právo být informován o svém obvinění a zároveň právo na obhájce. Pro obviněné a obžalované děti se zřizují zvláštní instituty. Odsouzené děti mají nižší sazbu odnětí svobody, existuje dolní hranice, pod kterou dítě není trestně odpovědné (čl.39).

1.3.8 Plnění, závaznost a ratifikace

Druhá část Úmluvy čl. 42 – 44 se týká dodržování, ochrany a seznamování veřejnosti toho, k čemu se stát zavázal. Článkem 42 se každý stát zavázal, že bude publicitou, kampaněmi, vzděláváním, konferencemi aj. informovat o zásadách Úmluvy dospělé i děti. Plněním závazků plynoucích z Úmluvy se zabývá zřízený Výbor pro práva dítěte OSN. Hlavním úkolem Výboru je dohlížet na plnění Úmluvy ve státech, které je schválily (čl.43). Státy, které ji schválily, jsou povinny pravidelně předkládat hodnotící zprávy o plnění Úmluvy. Tyto zprávy mají být přístupné široké veřejnosti.

Třetí část Úmluvy čl. 45 – 54 se týká ratifikace. Ratifikovat znamená konečné schválení podpisem a z toho vyplývající povinnosti, implementovat do národní legislativy, vytvářet podmínky pro uvedení ve známost, možnosti mezinárodní spolupráce aj.

1.4 Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte

K Dokumentu Úmluvy v roce 1990 byl zpracován další dokument - Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte, který vytváří svým zaměřením tři obsahové

okruhy Úmluvy, souhrnně označované jako tzv. **zásada „tří P“**.

Podle DUNOVSKÉHO (5) jde zejména o:

a) Přežití a rozvoj dítěte (provision), kde úkolem je zajistit dítěti přístup ke všem zdrojům, metodám a službám, jejichž cílem je blaho dětí v oblasti tělesné, duševní a sociální, kam patří: právo na zajištění zdravotní péče a její zkvalitňování, právo na zajištění nezbytné životní úrovně a všestranného rozvoje dítěte, právo na vzdělání atd.

Úmluva v čl. 29 zavazuje smluvní státy zajistit, aby výchova dětí směřovala k rozvoji jejich osobnosti, nadání, rozumových i fyzických schopností, k posilování úcty k lidským právům, úcty k rodičům, úcty k všeobecně uznávaným hodnotám, úcty k životnímu prostředí, k přípravě na odpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, toleranci, přátelství, nediskriminace atd.

b) Ochranu dítěte (protection) před různými ohroženími a nepříznivými situacemi, kam patří: právo na ochranu před násilím, zanedbáváním, špatným zacházením, trýzněním a vykořisťováním, před sexuálním zneužíváním, (problematika CAN syndromem, kdy jde o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte) (28) apod. Státům se ukládá učinit všechna potřebná opatření k zabránění únosům dětí, jejich prodávání a obchodování s nimi. Dětem se přiznává zvláštní ochrana v ozbrojených konfliktech, do nichž jsou často vtahovány, ať již jako ozbrojenci nebo civilní obyvatelstvo. Úmluva zapovídá mučení dětí, nelidské či ponižující zacházení s dítětem či jeho trestání.

c) Právo dítěte dělat věci samostatně (participation) s přihlédnutím k jeho věku, kam patří: formulace vlastních názorů dítětem a svobodné vyjadřování ve všech záležitostech, jež se ho dotýkají, přičemž těmto názorům má být věnována pozornost adekvátní věku a úrovni dítěte, právo účastnit se veřejného života, v rámci čehož se přiznává dítěti např. právo na svobodu projevu, svědomí, myšlení

a náboženství, sdružování, ochranu soukromí, cti a pověsti, právo na přístup k vhodným informacím apod.

Úmluvou nejsou stanoveny žádné povinnosti dítěti. Otázkou je, zda je to správné, protože to nepřispívá k pocitu odpovědnosti a uvědomění si toho, že neexistují pouze práva, ale také určité povinnosti. Naproti tomu Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině stanovuje v ust. § 31, odst. 4 (38) povinnost dítěti, které žije s rodiči ve společné domácnosti, pomáhat podle svých schopností, a má-li navíc příjem, i přispívat na úhradu společných potřeb. V § 35 (38) je upraveno, že dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.

K Úmluvě o právech dítěte byly v roce 2000 přijaty tyto Opční protokoly:

- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, který ČR ratifikovala v roce 2000.
- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, který nebyl dosud ČR ratifikován. Ratifikaci brání absence trestní odpovědnosti právnických osob za trestání.

1.5 Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte

Na zvláštním zasedání Valného shromáždění OSN věnovaném dětem, které se uskutečnilo v květnu roku 2002, byly přijaty další mezinárodní závazky týkající se prosazování a ochrany práv dětí, které stanoví časově vymezenou prováděcí strategii pro sledování dosaženého pokroku. Přijetím akčního plánu nazvaného „Svět vhodný pro děti“ se hlavy států a předsedové vlád zavázali k celosvětovému prosazování práv dítěte a k provádění dohodnutých cílů, strategií a činností, z kterého vychází cíle EU, a to:

Připomínat třetím zemím, aby ctily a plnily své právní povinnosti a své konkrétní závazky, týkající se prosazování a ochrany práv dětí v rámci mezinárodního práva a politických závazků, se zvláštním odkazem na povinnosti obsažené v Úmluvě a v jejích opčních protokolech, v deklaraci zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN o akčním plánu Svět vhodný pro děti, povzbuzovat tyto třetí země a podporovat je v jejich úsilí o plnění těchto povinností a závazků.

Zvyšovat povědomí o zásadách a ustanoveních týkajících se práv dítěte zakotvených v Úmluvě o právech dítěte, v jejích opčních protokolech a v dalších mezinárodních a regionálních nástrojích a normách s významem pro práva dětí, a prosazovat lepší porozumění těmto zásadám a ustanovením.

Doplnit a posílit trvalé úsilí EU na mnohostranných fórech a ve vztazích EU s třetími zeměmi se záměrem prosazovat a chránit práva dětí konkrétními činnostmi v prioritních oblastech.

Zlepšit provázanost mezi činnostmi prováděnými členskými státy i v rámci celkové vnější činnosti EU v oblasti práv dětí (27).

1.6 Práva dětí v České republice

1.6.1 Oblast institucionální úpravy

Od okamžiku svého vzniku 1. ledna 1993 je Česká republika smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte. Úmluva byla publikována sdělením FMZV pod č. 104/1991 Sb. ve Sbírce zákonů. Práva dítěte obsažená v jednotlivých člancích jsou zakotvena v našem právním řádu v různých zákonech, které byly přijaty již před ratifikací Úmluvy, např. v Listině základních práv a svobod (42), Zákoně o rodině (38), Zákoně o soustavě základních a středních škol (46), Občanském zákoníku (39), Trestním zákoníku (48) atd., přičemž v některých zákonech byla práva upravena již před schválením Úmluvy. Práva dětí upravuje i Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který deklaruje odpovědnost státu za zajištění ochrany a péče, která je nezbytná pro všestranné blaho dítěte, při současném respektování zákonných rodičovských práv. Sociálně právní ochranu zajišťují orgány sociálně právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obce s rozšířenou působností, obecní úřady a ministerstvo. Důležitou součástí ve smyslu § 35 zákona je i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který je správním orgánem s celostátní působností a který zajišťuje výkon sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k cizině (44).

Vedle těchto úmluv a zákonů byla přijata celá řada dalších doporučení, vyhlášek i mezinárodních závazků v oblasti sexuálního zneužívání dětí vycházející ze závěrů

Světového kongresu OSN proti komerčnímu zneužívání dětí, který se konal v roce 1996 ve Stockholmu a konferencí Rady Evropy roku 1996 a Štrasburku v roce 1998 (18). Česká republika je vázána všemi mezinárodními smlouvami a dokumenty, ke kterým přistoupila a je smluvní stranou, jedná se např. o:

- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (37),
- Úmluvu o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (30),
- Úmluvu mezinárodní organizace práce č. 77 o lékařském vyšetření způsobilosti dětí a mladistvých k zaměstnání v průmyslu (31),
- Haagskou úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (32),
- Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí (33),
- Evropskou úmluvu o osvojení dětí (34),
- Evropskou úmluvu o výkonu práv dítěte (36),
- Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství (35).

Na úrovni České republiky není zatím vytvořena specializovaná instituce, která by se uceleně problematikou Úmluvy a jejího dodržování v praxi zabývala. V prosinci roku 1998 byla zřízena **Rada vlády ČR pro lidská práva**, která je koordinačním a poradním orgánem vlády. Jejím hlavním úkolem je sledování naplňování a dodržování Ústavy, Listiny základních práva a svobod a i Úmluvy o právech dítěte. Jednou z 8 sekcí Rady je i Sekce pro práva dítěte. Zabývá se okruhy, které jsou z hlediska dodržování Úmluvy problematické.

Na podporu Dětského fondu OSN vznikl v roce 1991 v České republice **Český výbor pro UNICEF**, který si za své cíle vytkl:

- informovat veřejnost o poslání a konkrétní činnosti UNICEF,
- shromažďovat finanční prostředky pro pomoc dětem celého světa,
- upozorňovat veřejnost na situaci dětí v České republice a ve světě,

- podporovat naplňování dětských práv v České republice.

V lednu 1999 vláda zřídila **Výbor pro práva dítěte**, hlavním úkolem měla být metodická činnost v oblasti péče o děti a mládež a zároveň měl překonat roztržičnost mezi jednotlivými resorty.

Důležitou součástí českého právního řádu a soustavy státního orgánů je i instituce **Veřejného ochránce práv** (s účinností 28.4.2000), která byla zřízena zákonem č. 349/1999 Sb. o veřejném ochránci práv (43). Veřejného ochránce práv „*lze považovat za českou obdobu ve světě značně rozšířené instituce, nejčastěji označované jako ombudsman*“. Ombudsmana lze charakterizovat jako nezávislou a nestrannou osobu volenou parlamentem, která na základě stížností nebo z vlastní iniciativy a poměrně neformálně šetří namítanou nezákonnost nebo jiná pochybení v jednání veřejné správy. Věcí se zabývá zpravidla tehdy, když není k dispozici jiný účinný právní prostředek, a svými doporučeními, jež nejsou přímo vynutitelná, iniciuje nápravu (19).

Obsahem dětských práv se zabývají a ve své náplni mají i neziskové organizace, kterými jsou např. Český výbor pro UNICEF, Fond ohrožených dětí, Nadace Naše dítě, Centrum pro právní ochranu dětí při Lize lidských práv a celá řada dalších (3). Přínosem je i zřízení bezplatné Linky bezpečí se sídlem v Praze s celostátní působností s nepřetržitým provozem. Při Lince bezpečí je zavedena i zvláštní linka pro rodiče. Velký význam má v ochraně dětí před týráním, zanedbáváním a zneužíváním. V jednotlivých regionech republiky existují i jiné linky a krizová centra, kam se děti mohou obracet se svými problémy.

Během devadesátých let pak byla přijata řada právních norem, které vedly k pozitivním změnám v životě dětí a mládeže. Jednou z nich je zlepšující se situace a možnost dalšího vzdělávání u žáků, kteří navštěvovali zvláštní školu. Novým školským zákonem byly zrušeny zvláštní školy a byly přeměněny na základní školy (46). Žáci mají možnost po složení přijímacích zkoušek studovat na střední škole. Ke zlepšení došlo také v přístupu ke vzdělání romských dětí, a to jednak zřizováním přípravných (nultých) tříd před vstupem do školy základní, tak zaváděním funkce

romských asistentů ve školách a na úřadech. Ve školách pomáhají tito asistenti především překonávat jazykové, kulturní, sociální a další překážky. Tam, kde asistenti působí se zlepšuje připravenost romských dětí do škol, docházka i jejich úspěšnost. K výraznému zlepšení došlo také v oblasti péče o děti s postižením. Změny se týkaly především lepších možností a podmínek k integraci na všech stupních škol. Pokud je dítě neschopné z tělesných či zdravotních důvodů absolvovat běžnou povinnou školní docházku, je zákonem stanoveno, že má nárok na výuku nezdredukováných osnov a k informacím se pak dostat jemu možnou přijatelnou cestou (výukou ve znakové řeči, pomocí Braillova písma atd.). I přes celou řadu pozitivních opatření nejsou ještě jednotlivé sféry života dostatečně ošetřeny a ne všechny lze hodnotit kladně. Mnoho práce bylo v těchto oblastech vykonáno, ale z praxe je zřejmé (únosy dětí, týrání dětí, dlouhotrvající soudní řízení, mnohdy přetrvávající praxe ve školství aj.), že je nutné některé oblasti upravit a změnit (11).

1.6.2 Výzkumy v České republice

Na problematiku práv dětí byly v České republice zaměřeny některé výzkumy. V roce 2001 na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity provedl výzkum Právního povědomí a vnímání práva u školních dětí J. Kovařík (13). Cíle výzkumu byly formulovány ve čtyřech oblastech:

- teoretické bádání /shromáždění a studium odborné literatury k problematice dětských práv, právního povědomí a pojetí práv u dětí,
- příprava metodologie pro provedení terénního šetření a její ověření na vzorku pilotní studie,
- provedení terénního šetření a vyhodnocení výsledků,
- rozvoj mezinárodní spolupráce a provedení mezinárodního srovnání.

Z výzkumu se potvrdilo, „že právní povědomí, pojetí práv a jeho vývoj u dětí není bílým místem na výzkumné mapě pouze v České republice, ale i v naprosté většině rozvinutých západních zemí. Výsledky pilotní studie poskytly podklady pro posouzení míry porozumění právu, rozvoje pojetí práva a právního povědomí u populace českých školních dětí“ (13.s.10). Ze získaných výsledků KOVAŘÍK usuzuje, „že právní

povědomí má spíše povahu „právního citu“, který je možný při určité pomoci druhé, zralejší a poučenější osoby vyjádřit a artikulovat. Domnívá se, že je možné odlišit některé vnitřní složky tohoto povědomí, a že alespoň některé z nich lze dostupnými metodami blíže zkoumat“ (13.s.10). V případě dětí předpokládá, že je možné odlišit pět složek jejich právního povědomí – blíže je uvedeno v kapitole 1.1.

Výzkumnou činností se na toto téma také zabývá disertační práce Mgr. Jany Stejskalové Implementace dětských práv a právního povědomí u dětí školního věku a vzdělávací kurz v oblasti dětských práv formou e-learningu, kdy mj. srovnávala zvýšení právního povědomí dětí školního věku od výzkumu Kovaříka z roku 2001. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že ke zvýšení právního povědomí dětské populace nedošlo a výzkum ukázal, že stále trvá potřeba zaměřit se na intervenci u dětí, že přiznávání některých práv dětem je závislé na věku a na pohlaví respondentů.

V této oblasti byla provedena celá řada dalších výzkumů se stejnými závěry.

1.6.3 Situační zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte

Úmluva disponuje vlastním kontrolním mechanismem, kterým je Výbor pro práva dítěte. Výbor je orgán příslušný pro posuzování dosažené úrovně implementace Úmluvy. Samotná kontrola probíhá pravidelným předkládáním zpráv smluvních států Výboru a hodnocením těchto zpráv Výborem (čl.43). Ratifikací Úmluvy o právech dítěte přijala také ČR závazek podávat Výboru pro dětská práva OSN v požadované době situační zprávy.

Vládní orgány s garancí Ministerstva práce a sociálních věcí připravily první zprávu o plnění Úmluvy v ČR v roce 1996 a zaslaly ji Výboru OSN. Hodnotící zpráva Výboru OSN pro dětská práva o plnění práv dětí v České republice byla věcným a výstižným sdělením o situaci dětí v České republice v letech 1993 – 1994, o jejich nejzávažnějších problémech, které čekají na řešení (I. periodická zpráva byla Výboru předána se zpožděním v roce 1996).

Na tuto zprávu navazuje druhá periodická zpráva (4). Výbor v této zprávě konstatoval, že Česká republika nijak nezohlednila jeho doporučení z roku 1997, zejména vzhledem ke stále chybějícímu orgánu, který by koordinoval, monitoroval

a kontroloval dodržování práv dětí a činnost rozšířených státních institucí zabývajících se dětmi, včetně koordinace mezi centrálními a místními úřady a spolupráci s nevládními organizacemi (10). Pravomoci Veřejného ochránce práv či Rady vlády hodnotil Výbor pro práva dítěte k těmto účelům jako nedostatečné. Na nesystematickou a necílenou politiku ohledně dětí poukázal Výbor kritikou, např. chybějícího stanovení priorit politiky ohledně dětí a rodiny, chybějícího centrálního mechanismu sběru dat týkajících se zvláště znevýhodněných skupin dětí, netransparentním podílem státního rozpočtu určeného na vývoj dětí a jejich práv.

Poslední hodnotící zpráva byla schválena vládou České republiky usnesením schůze 21. 7. 2008 pod č. 921/2008. Třetí a čtvrtá periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte a Informaci České republiky o plnění opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů byla v říjnu 2008 zaslána Výboru OSN pro práva dítěte. Pozornost zprávy byla mj. věnována stavu právního vědomí v souladu s čl.1 a čl.3 Úmluvy, tj. upřednostňování nejlepšího zájmu dítěte při veškerém rozhodování, podílu dětí a mladých lidí i jejich sdružení na uskutečňování Úmluvy, přípravě a vzdělávání dobrovolných a profesionálních pracovníků, odpovědných státních i nestátních institucí a pracovníků při plnění těchto úkolů (22).

2 Cíl práce a hypotézy

Cílem práce je zjistit, jakými znalostmi, vztahujícími se k Úmluvě o právech dítěte, disponují žáci vybraných středních škol, a to nejen co se týče samostatné existence základního právního dokumentu v oblasti dětských práv, ale i obsahu tohoto dokumentu.

Hypotézy

H1: Žáci středních škol vědí o existenci Úmluvy o právech dítěte

Operacionalizace hypotézy

„vědí“ – více jak 60%

H2: Žáci gymnázia vědí více z obsahu Úmluvy o právech dítěte než žáci ostatních středních škol

Operacionalizace hypotézy

„vědí více“ – alespoň o 15%

3 Metodika

3.1 Použitá metoda

Problematika byla zkoumána prostřednictvím kvantitativního výzkumu, metody dotazníkového šetření, techniky sběru dat - dotazník. Pro výzkum byl vytvořen dotazník (příloha 1), který obsahuje dvanáct otázek, z nichž osm se přímo týká dokumentu a čtyři jsou doplňkové, kterými jsem se snažila zjistit více o znalostech, možnostech pomoci a případných přání respondentů. Jedenáct otázek dotazníku je uzavřených, tzn., že respondenti měli za úkol vybrat odpověď z navržených možností. Poslední otázka je otevřená, kdy respondenti měli napsat vlastní názor. Dotazník je anonymní.

Nejprve byl proveden předvýzkum, kdy bylo rozdáno deset dotazníků studentům druhého ročníku Gymnázia Pierra de Coubertina v Táboře, kteří následně do vlastního výzkumu nebyli zařazeni. Díky předvýzkumu jsem si ověřila srozumitelnost otázek. V průběhu měsíce března 2010 proběhlo výzkumné šetření. Dotazníky byly předány na středních školách, po dohodě s vedením škol. Část dotazníků byla předána učitelům, kteří dotazníky rozdali v rámci svých hodin – většinou občanské výchovy. Část dotazů byla předána výzkumníkem. Data byla zpracována do tabulek četností. Vybraná data byla následně vyhodnocena pomocí oboustranného t-testu, který slouží pro testování shodnosti středních hodnot dvou výběrů.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Byli vybráni žáci ze čtyř škol v okrese Tábor. Žáci ze dvou gymnázií – Gymnázia Pierra de Coubertina v Táboře a Gymnázia Soběslav, dále ze dvou středních škol – Střední průmyslové školy strojní a stavební Tábor a Střední školy obchodu služeb a řemesel v Táboře. Dotazníky byly určeny pouze pro žáky těchto škol ve věku mezi 15 - 19 lety. Rozdáno bylo celkem 313 dotazníků a všech 313 jich bylo vráceno. Návratnost byla 100 %. Důvodem stoprocentní návratnosti bylo osobní předložení dotazníků žákům. Pro zpracování dat byly použity tabulky a grafy, výsledky jsou uváděny v procentech. Výzkum proběhl v měsíci březnu 2010.

4 Výsledky

Tabulka 1 - Mají mít děti práva

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	73	97,3	71	94,7	67	89,3	80	90,9	291	93,0
ne	2	2,7	4	5,3	6	8,0	8	9,1	20	6,4
nevím	0	0,0	0	0,0	2	2,7	0	0,0	2	0,6
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 1 – „Myslíš si, že mají mít děti práva?“ odpovědělo 291 respondentů, tj. 93 %, že by děti měly mít práva. 20 respondentů, tj. 6,4 % se domnívá, že ne a 2 respondenti, tj. 0,6 % neví. Nejvíce kladných odpovědí 97,3 % bylo zaznamenáno na Gymnáziu v Táboře.

Tabulka 2 - Povědomí o existenci práv dětí

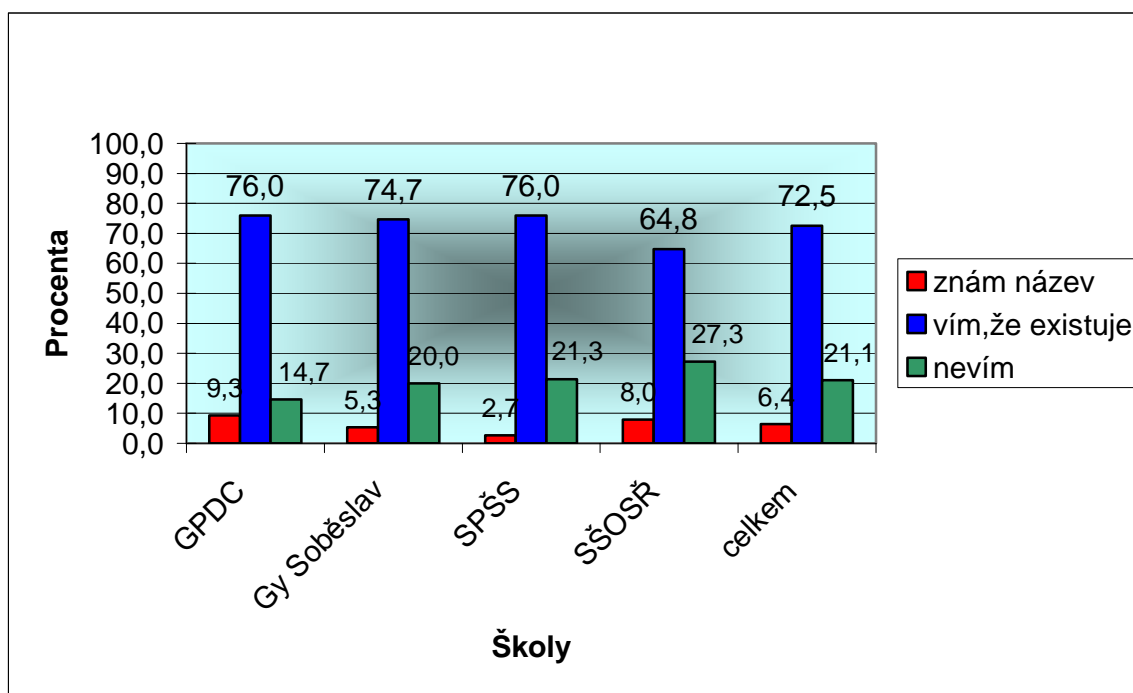
Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
znám název	7	9,3	4	5,3	2	2,7	7	8,0	20	6,4
vím, že existuje	57	76,0	56	74,7	57	76,0	57	64,8	227	72,5
nevím	11	14,7	15	20,0	16	21,3	24	27,3	66	21,1
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 2 – „Víš o tom, že existuje dokument o právech dětí případně, jak se jmenuje?“ odpovědělo 20 dotázaných, tj. 6,4 %, že ví a znají i název, dále 227, tj. 72,5 % dotázaných o dokumentu ví, že existuje a zbylých 66 respondentů, tj. 21,1 % o existenci neví. Celkem tedy 247 respondentů, tj. 78,9 % o existenci dokumentu ví. Tato otázka byla hodnocena i z hlediska vlivu věku respondentů, ovšem nepotvrdilo se, že by byl významný. Rozdíly jsou patrné pouze v porovnání odpovědi nevím

u respondentů Gymnázia v Táboře, kde pouze 14,7 % respondentů o existenci neví oproti 27,3 % respondentů ze Střední školy obchodu, služeb a řemesel (graf 1 a 2).

Graf 1 - Povědomí studentů o existenci Úmluvy o právech dítěte

Graf 2 – Povědomí mezi studenty o existenci Úmluvy o právech dítěte

Tabulka 3 - Právo rodičů otevřít dětem dopis

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	20	26,7	26	34,7	13	17,3	22	25,0	81	25,9
ne	51	68,0	42	56,0	60	80,0	65	73,9	218	69,6
nevím	4	5,3	7	9,3	2	2,7	1	1,1	14	4,5
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 3 – „Myslíš si, že mají tvoji rodiče právo otevřít ti dopis?“ odpovědělo 81 respondentů, tj. 25,9 % kladně, tedy nesprávně. 218 respondentů, tj. 69,6 % odpovědělo správně, že nemohou a 14 respondentů, tj. 4,5 % neví. Nejvíce správných odpovědí bylo zaznamenáno na SPŠS a to celých 80 %.

Tabulka 4 - Právo rodičů rozhodnout o volbě školy proti vůli dětí

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	14	18,7	5	6,7	9	12,0	11	12,5	39	12,5
ne	60	80,0	68	90,7	66	88,0	76	86,4	270	86,2
nevím	1	1,3	2	2,6	0	0,0	1	1,1	4	1,3
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 4 – „Mají rodiče právo rozhodnout o volbě tvé školy proti tvé vůli?“ odpovědělo pouze 39 respondentů, tj. 12,5 % správně, že mají. 270 respondentů, tj. 86,2 % se domnívá, že rodiče nemohou vybrat školu a 4 respondenti, tj. 1,3 % z nich neví. Nejvíce správných odpovědí a to 18,7 % bylo na Gymnáziu v Táboře.

Tabulka 5 - Právo dítěte na uspořádání demonstrace

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	20	26,7	22	29,3	21	28,0	22	25,0	85	27,2
ne	47	62,7	33	44,0	48	64,0	60	68,2	188	60,0
nevím	8	10,6	20	26,7	6	8,0	6	6,8	40	12,8
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 5 – „Myslíš si, že má dítě právo uspořádat demonstraci?“ odpovědělo 85 respondentů, tj. 27,2 % z celkového počtu správně, že ano. 188 respondentů, tj. 60,0 % odpovědělo, že ne a 40 respondentů, tj. 12,8 % neví.

Tabulka 6 - Právo rodiče nutit své děti, aby chodily do kostela a na náboženství

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	7	9,4	2	2,7	2	2,7	1	1,2	12	3,8
ne	64	85,3	73	97,3	73	97,3	45	51,1	255	81,5
nevím	4	5,3	0	0,0	0	0,0	42	47,7	46	14,7
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 6 – „Domníváš se, že mají rodiče právo své děti nutit, aby chodily do kostela a na náboženství?“ správně odpovědělo 255 respondentů, tj. 81,5 %. Opak si myslí 12 respondentů, tj. 3,8 %, a 46 respondentů tj. 14,7 % z nich neví. Nejlépe odpovídali respondenti na Gymnáziu Soběslav a SPŠS v Táboře. Naopak na SŠOSŘ odpovědělo správně jen 51,1 % a 47,7 % neví.

Tabulka 7 – Právo dítěte vyslovit svůj názor v případě rozvodu rodičů a zda je na jeho názor u soudu brán zřetel

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
neptají	2	2,7	1	1,3	5	6,7	5	5,7	13	4,1
nejlepší zájem	73	97,3	74	98,7	70	93,3	75	85,2	292	93,3
nemá co mluvit	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	9,1	8	2,6
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 7 – „Myslíš si, že v případě rozvodu rodičů má dítě právo vyslovit svůj názor a je na jeho názor u soudu brán zřetel?“ odpovědělo 292 respondentů, tj. 93,3 % správně, pouze 13 respondentů, tj. 4,1 %, se domnívá, že se na jejich názor u soudu nikdo neptá a 8 respondentů, tj. 2,6 % si myslí, že do toho dítě nemá co mluvit.

Tabulka 8 – Povědomí dětí o trestnosti konkrétního jednání v případě, že čtyřicetiletý muž měl pohlavní styk s patnáctiletou dívkou

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
ano	11	14,7	9	12,0	24	32,0	26	29,6	70	22,4
ne	64	85,3	62	82,7	46	61,3	61	69,3	233	74,4
nevím	0	0,0	4	5,3	5	6,7	1	1,1	10	3,2
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

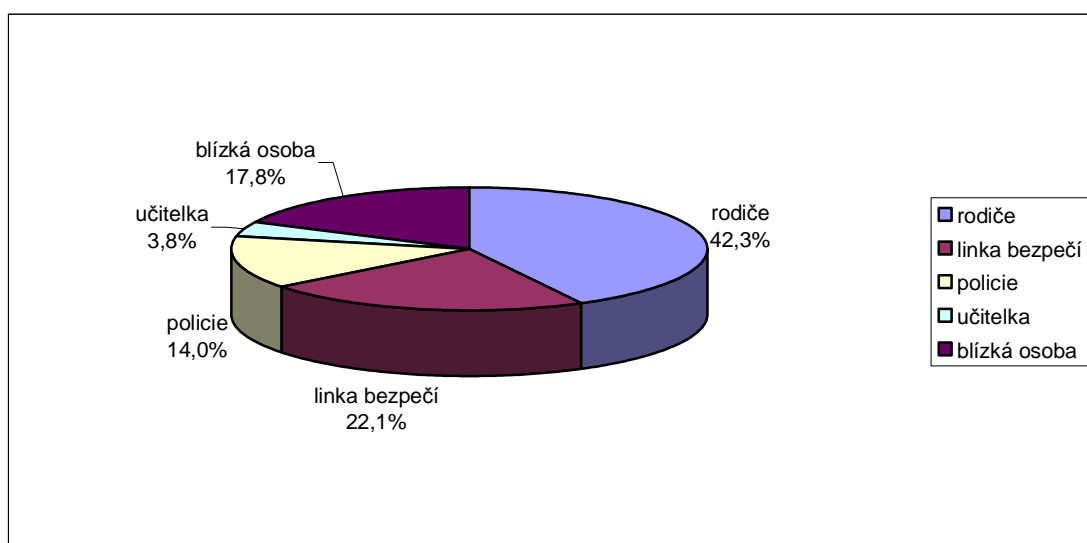
V tabulce k otázce 8 – „Myslíš si, že se dopustí trestného činu čtyřicetiletý muž v případě, že měl pohlavní styk s patnáctiletou dívkou?“ odpovědělo 233 respondentů, tj. 74,4 % správně. 70 respondentů, tj. 22,4 % se domnívá, že mít pohlavní styk v 15ti letech je trestné a 10 respondentů, tj. 3,2 % neví. Nejvíce správných odpovědí bylo na Gymnáziu v Táboře.

Tabulka 9 - Kam by se měly děti obrátit v případě, že by se domnívaly, že jsou porušována jejich nebo kamarádova práva

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
rodiče	41	44,1	48	60,0	39	48,8	29	24,6	157	42,3
linka bezpečí	25	26,9	14	17,5	11	13,7	32	27,1	82	22,1
policie	12	12,9	6	7,5	15	18,8	19	16,1	52	14,0
učitelka	2	2,1	0	0,0	4	5,0	8	6,8	14	3,8
blízká osoba	13	14,0	12	15,0	11	13,7	30	25,4	66	17,8
celkem	93	100,0	80	100,0	80	100,0	118	100,0	371	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 3 - Kam by se děti obrátily v případě, že by se domnívaly, že jsou porušována jejich nebo kamarádova práva

V tabulce k otázce 9 – „Kam by ses obrátil v případě, kdy by ses domníval, že jsou porušována tvoje nebo kamarádova práva?“ odpovědělo 157 respondentů, tj. 42,3 %, že by se obrátilo na rodiče, 82 respondentů, tj. 22,1 %, na linku bezpečí, 66 respondentů, tj. 17,8 % na jinou blízkou osobu, 52 respondentů, tj. 14 %, na policii

a 14 respondentů, tj. 3,8 %, na paní učitelku (graf 3). Na tuto otázku mohli respondenti vybrat i několik variant.

Tabulka 10 – Minimální hranice pro vstup do zaměstnání

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
14 let	1	1,3	0	0,0	1	1,3	2	2,3	4	1,3
15 let	47	62,7	24	32,0	21	28,0	27	30,7	119	38,0
16 let	18	24,0	24	32,0	23	30,7	31	35,2	96	30,7
18 let	9	12,0	27	36,0	30	40,0	28	31,8	94	30,0
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce k otázce 10 – „*Od kolika let člověk, podle tebe, může být zaměstnán?*“ správně odpovědělo 119 respondentů, tj. 38 %, 96 respondentů, tj. 30,7 %, se domnívá, že hranice pro zaměstnání je 16 let, 94 respondentů, tj. 30 %, že hranice pro vstup do zaměstnání je 18 let a 4 respondenti, tj. 1,3 %, 14 let.

Tabulka 11 – Znění definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
bylost 16 let	9	12,0	12	16,0	24	32,0	5	5,7	50	16,0
bylost 18 let	22	29,3	5	6,7	8	10,7	22	25,0	57	18,2
osoba 18 let	44	58,7	58	77,3	43	57,3	61	69,3	206	65,8
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

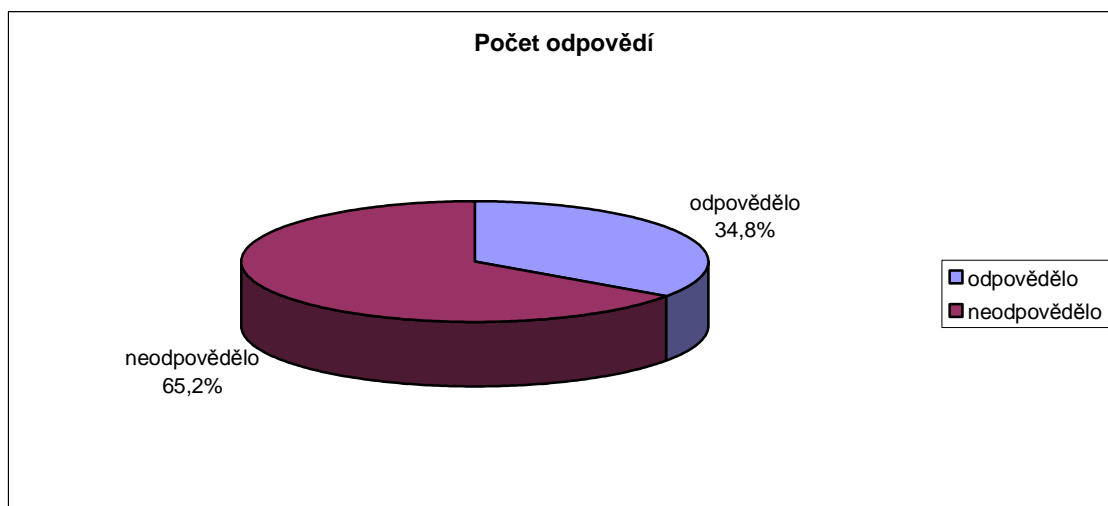
V tabulce k otázce 11 – „*Jak podle tebe zní definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte?*“ správně odpovědělo 57 respondentů, tj. 18,2 %, nejvíce správných odpovědí bylo na Gymnáziu v Táboře, a to 29,3 %. 50 respondentů, tj. 16 %, si myslí, že dítětem jsou do 16 let a 206 respondentů, tj. 65,8 %, že je to osoba mladší 18 let.

Tabulka 12 – Počet respondentů, kteří odpověděli na otevřenou otázku, jaká práva by chtěli mít

Odpověď	Škola								celkem	
	GPDC		Gy Soběslav		SPŠS		SŠOSŘ			
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
odpovědělo	10	13,3	26	34,7	30	40,0	43	48,9	109	34,8
neodpovědělo	65	86,7	49	65,3	45	60,0	45	51,1	204	65,2
celkem	75	100,0	75	100,0	75	100,0	88	100,0	313	100,0

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4 - Počet respondentů, kteří odpověděli na otevřenou otázku, jaká práva by chtěli mít

V tabulce k otázce 12 – „Jaká práva bys chtěl/chtěla jako dítě mít?“ odpovědělo pouze 109 respondentů, tj. 34,8 %, a 204 respondentů, tj. 65,2 %, neodpovědělo vůbec (graf 4).

Tabulka 13 – Názory respondentů, jaká práva by chtěli mít

<i>Odpověď</i>	<i>Počet</i>
Právo na svůj názor, projevit svůj názor	22
Svobodně se rozhodovat sám za sebe	17
Pití alkoholu, kouření	11
Právo volit	9
Právo na řidičské oprávnění od 15 nebo 16 let	8
Spokojenost	8
Právo a svoboda dělat si, co chci, kdy chci	6
Právo na volbu budoucího povolání, školy	5
Právo zvolit si po rozvodu rodičů, kam chci	4
Žvýkat o hodinách (GySo)	4
Právo psát si sám omluvenky	4
Větší tolerantnost rodičů od 15 let	3
Práva jako dospělí od 15 let	3
Právo na práci od 16 let	2
Právo na víru	2
Chodit o přestávkách a volných hodinách ven (SPŠS)	1
Právo na sex, právo změnit své pohlaví	1
Právo uspořádat studentské volby	1
Právo na dobré známky a právo nebýt obtěžován dotazníky	1
Propustky na Slavii, právo na výplatu za chození do školy	1

V tabulce k otázce 12 – „*Jaká práva bys chtěl/chtěla jako dítě mít?*“ respondenti zařazují celou řadu možností. Nejvíce, tj. 22 respondentů uvádí právo na svůj názor, projevit svůj názor, 17 respondentů svobodně se rozhodovat sám za sebe, 11 respondentů pití alkoholu, kouření, 9 respondentů právo volit, 8 respondentů právo na řidičské oprávnění od 15 nebo 16 let, 8 respondentů uvedlo, že jsou spokojeni, naopak nejméně respondentů chce mít právo chodit o přestávkách a volných hodinách ven (SPŠS), právo na sex, právo změnit své pohlaví, právo uspořádat studentské volby, právo na dobré známky a právo nebýt obtěžován dotazníky, právo na propustky na Slavii, právo na výplatu za chození do školy.

Tabulka 14 – Správné odpovědi studentů na vybrané otázky

Číslo otázky	Gymnázia		Ostatní		Celkem	
	Počet	Procenta	Počet	Procenta	Počet	Procenta
3. správná odpověď						
ne	93	62,0	125	76,7	218	69,6
4. ano	19	12,7	20	12,3	39	12,5
5. ano	42	28,0	43	26,4	85	27,2
6. ne	137	91,3	118	72,4	255	81,5
7. nejlepší zájem	147	98,0	145	89,0	292	93,3
10. 15 let	71	47,3	48	29,4	119	38,0
11. bytost 18 let	27	18,0	30	18,4	57	18,2

$$H_0: \mu_1 = \mu_2$$

$$H_A: \mu_1 \neq \mu_2$$

$$t = 0,332$$

$$t_{0,975} = 2,179$$

$$t_{0,025} = -2,179$$

$$0,332 \in (-2,179; 2,179)$$

H_0 nezamítáme na zvolené hladině významnosti, tj. na 5 % hladině významnosti nebyl prokázán rozdíl mezi správnými odpověďmi studentů gymnázií a studentů ostatních středních škol.

5 Diskuse

Otázka 1 – „Myslíš si, že mají mít děti práva?“ byla vybrána jako jednoduchá a dle předpokladů na ní respondenti odpovídali ve většině případů kladně. Úmluva ve svém čl. 1 stanovuje „*Státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečovat práva stanovená touto Úmluvou každému dítěti.*“ 291 respondentů, tj. 93 % si myslí, že by děti měly mít práva. Otázkou možná je, proč si zbytek, tj. 7 % myslí opak nebo neví. Neví o tom, že mají práva? V porovnání škol 97,3 % studentů na GPDC v Táboře uvedlo, že děti mají mít práva oproti 89,3 % studentů z SPŠS Tábor. Na této škole si 8 % dotázaných myslí, že by práva mít neměli a na SŠSOŘ dokonce 9,1 %. Z výzkumu STEJSKALOVÉ je patrné, že v roce 2005 88,6 % respondentů usuzuje, že děti by práva mít měly a 64,1 % dokonce je schopno specifikovat, jaká práva by to měla být. Děti častěji přiznávaly práva všem lidem, častěji tedy i dětem. V roce 2001 bylo dosaženo při výzkumu KOVAŘÍKA horších výsledků, kdy 76,7 % dětí uvedlo, že by práva mít měly. Specifikovat je dokázalo 33,7 % dětí. Z výzkumu z tohoto roku je patrný vliv věku na porozumění a specifikaci práv. Právní povědomí u dětí školního věku z let 2001 a 2005 je téměř na stejné úrovni.

K otázce 2 - „Víš o tom, že existuje dokument o právech dětí, případně jak se jmenuje?“ 20 dotázaných, tj. 6,4 % odpovědělo, že zná název, dále 227 dotázaných, tj. 72,5 % o dokumentu ví, že existuje a zbylých 66 dotázaných, tj. 21,1 % z celkového počtu respondentů o existenci neví. Zde bylo očekáváno mnohem vyšší procento těch, kteří budou znát i název dokumentu (graf 1). Tato otázka byla klíčová pro odpověď na první hypotézu. Pro potvrzení hypotézy bylo určeno, že správné odpovědi jsou v případě, že znají název i to, že vědí, že existuje (graf 2). Z toho vyplývá, že o existenci dokumentu ví 78,9 % respondentů. Otázka byla hodnocena i z hlediska vlivu věku respondentů, ovšem nepotvrdilo se, že by byl významný. Větší rozdíly jsou patrné pouze v porovnání odpovědi neví u studentů Gymnázia v Táboře, kde pouze 14,7 % studentů o existenci neví oproti 27,3 % studentů z SŠOSŘ v Táboře. Pokud sečteme odpovědi studentů, že znají název a druhou možnost, že pouze vědí, že existuje, dojdeme k závěru, že nejvíce o dokumentu vědí studenti GPDC v Táboře a to 85,3 %,

následují studenti Gymnázia Soběslav s 80 %, SPŠS Tábor s 78,7 % a nejméně vědí o dokumentu studenti SŠOSŘ Tábor, a to 72,8 %.

K otázce 3 – „Myslíš si, že mají tvoji rodiče právo otevřít ti dopis?“ Úmluva ve svém čl. 16 zaručuje dětem právo na ochranu soukromí, cti a pověsti. Tento článek se také týká kontroly korespondence, kterou děti vnímají velice nelibě. Ke kontrole korespondence ze strany rodičů, školy by musel být vážný důvod, jen ospravedlněný zájmem dítěte nebo pokud by bylo podezření z trestného činu. Pokud rodiče mají s dětmi dobrý vztah, jejich korespondenci jim nekontrolují. 69,6 % respondentů odpovědělo správně, že dopis otevřít nemohou, naopak 25,9 % respondentů si myslí, že na to rodiče právo mají, a 4,5 % dotázaných neví. Nejvíce správných odpovědí bylo zaznamenáno na SPŠS Tábor, a to celých 80 %, dále 73,9 % na SŠOSŘ, studenti GPDC v Táboře odpověděli správně v 68 % a nejhůře studenti Gymnázia Soběslav, kde správně odpovědělo pouze 56 % respondentů. Mohu se tedy domnívat, že studenti mají zkušenost s tím, že jim rodiče buď dopis otevřeli nebo se domnívají, že by jim ho otevřeli. Děti by o tomto právu, které jim z Úmluvy vyplývá rozhodně měly vědět. Zároveň mohu usuzovat, že o tomto právu děti neví řada rodičů. Dovolují si domnívat se, že rodiče naopak považují za jedno ze svých práv dětem dopis otevřít s odvoláním na statut rodiče a právo vědět o svém dítěti vše. Možná toto právo děti rodiče považují za nebezpečí ztráty kontroly nad svým dítětem. Od větší informovanosti rodičů o tomto právu děti si slibuji větší snahu rodičů o budování důvěry a rovnoprávnosti v jejich vzájemném vztahu s dětmi, který nebude založen na autoritativním principu. Jistě by bylo zajímavé srovnání odpovědí dětí na tuto otázku v jiných evropských státech, kde má neautoritativní výchova delší tradici než u nás.

U otázky 4 – „Mají rodiče právo rozhodnout o volbě tvé školy proti tvé vůli?“. Úmluva v čl. 18 zaručuje, že rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj svých dětí nebo v určených případech tato odpovědnost přechází na zákonné zástupce. Smyslem jejich péče přitom musí být zájem dítěte, aby se fyzicky a duševně rozvíjelo. Naopak stát má rodičům v této odpovědnosti pomáhat tím, že zřizuje různá zařízení pro

děti jako jesle, školky, družiny, domy dětí a mládeže a poradenské služby. Pouze 12,5 % respondentů odpovědělo správně. Celých 86,2 % respondentů se domnívá, že rodiče nemohou vybrat školu. Rozdíl mezi školami zde není nijak zvlášť patrný. Nejvíce správných odpovědí, a to 18,7 % bylo na Gymnáziu v Táboře, i tak je to ovšem velmi malé procento. Na druhém místě jsou respondenti z SŠOSŘ s 12,5 %, hned následují s 12 % respondenti SPŠS a nejméně dětí o tomto právu ví na Gymnáziu v Soběslavi, kde správně odpovědělo pouze 6,6 % z dotázaných respondentů a naopak celých 90,7 % si myslí, že rodiče nemají právo o volbě školy rozhodnout. Právo na volbu školy dítětem se objevilo v odpovědích na otevřenou otázku č.12 Jaká práva by chtěl/a mít?

Na otázku 5 – „Myslíš si, že má dítě právo uspořádat demonstraci?“. Úmluva v čl. 15 zaručuje dětem se svobodně sdružovat a shromažďovat. Děti mají právo se shromažďovat, například uspořádat demonstraci. Toto právo je omezené, pokud by šlo např. o demonstraci neofašistickou. Demonstraci lze také zakázat v případě, kdy je velmi hlučná, např. poblíž nemocnice. Povolit ji lze jenom tam, kde nebudou porušována práva jiných. Správně odpovědělo ano 27,2 % z celkového počtu. 60,0 % odpovědělo, že ne a 12,8 % respondentů neví. Z otázek č. 4 a 5 vyplývá, že studenti o konkrétních právech zřejmě nebyli informováni. Žádná ze škol nebyla výrazně nad průměrem. Nejlépe, 29,3 % odpovídali studenti Gymnázia Soběslav, 28 % studentů na SPŠS, 26,6 % Gymnázium Tábor a 25 % správných odpovědí bylo zaznamenáno na SŠOSŘ. Rozdíly mezi školami jsou ve správných odpovědích minimální. V této otázce se také častěji objevovala odpověď nevím, a to 12,8 % z celkového počtu dotázaných. Jedním z důvodů může být, že se žáci s touto situací ještě nesetkali a nevědí o právu, které jim z Úmluvy vyplývá. Teprve v posledních letech, a studentské volby nanečisto před nadcházejícími volbami jsou toho příkladem, se objevují projekty, které se zaměřují na zapojení dětí do veřejného života. Evropský parlament složený z dětí, volby oblíbených učitelů na celostátní úrovni apod. zprostředkovávají dětem informaci, že je důležité, aby si na rozličné věci v životě dělaly své názory a uměly si je obhájit. Druhým z důvodů může být opět národnostní kontext – nejsme státem,

ve kterém by se často konaly demonstrace. Častěji dávají Češi jako národ najevo svou nespokojenost stávkou, peticemi apod. A právě petice nejsou nic neobvyklého už ani mezi studenty (nedávno na jedné škole sepsali studenti petici, že chtějí mít během hodiny postavené kafe na lavici).

K otázce 6 – „Domníváš se, že mají rodiče právo své děti nutit, aby chodily do kostela a na náboženství?“ se ukazuje, že povědomí studentů je správné. Úmluva v čl. 14 dětem zaručuje právo svobodně myslet a projevovat víru a náboženství. Dítě si může myslet co chce, může být věřící nebo nevěřící. Rodičům ale Úmluva přiznává právo usměrňovat dítě, aby jeho vývoj odpovídal postupně se rozvíjejícím schopnostem. Úmluva také dává státu právo stanovit i zákonná opatření např. v případech náboženských sekt, jejichž činnost je v rozporu s morálkou, bezpečností, případně i s ochranou zdraví. Správnou odpověď označilo celkově 81,5 % respondentů. Opak si myslí 3,8 % respondentů a 14,7 % z nich neví. Nejlépe odpovídali žáci na Gymnáziu Soběslav a SPŠS v Táboře, shodně 97,3 %. Respondenti GPDC odpověděli správně v 85,3 % a naopak na SŠOŘS správně odpovědělo pouze 51,1 % respondentů a vysoké procento na této škole neví 47,7 %. Domnívám se, že se s tímto problémem děti často neseškávají a z vlastní zkušenosti vědí, že ani je, ani nikoho z jejich okolí rodiče do kostela chodit nenutí. Poprvé se v této otázce projevil velký rozdíl v odpovědích mezi školami. Nevím proč to tak je.

K otázce 7 – „Myslíš si, že v případě rozvodu rodičů má dítě právo vyslovit svůj názor? Je na jeho názor u soudu brán zřetel?“ je právní povědomí respondentů správné. Úmluva v čl. 12 zaručuje dětem právo svobodně se vyjadřovat a být vyslyšeno. Názorům dítěte musí být věnována pozornost, která odpovídá jeho věku a úrovni. Mělo by být vyslechnuto v každém správním nebo soudním řízení pokud jde o jeho práva nebo povinnosti. Takovým příkladem je např. ve smyslu § 26 odst. 4 zákona o rodině rozvod rodičů a nelehké rozhodnutí dítěte, s kterým z rodičů bude po rozvodu žít. Toto právo může být také uplatněno ve smyslu § 67 zákona o rodině, v řízení o osvojení staršího dítěte adoptivními rodiči. 292 respondentů, tj. 93,3 % odpovědělo správně,

že soudce by měl vyslechnout názor a přání dítěte a najít takové řešení, které by bylo v jeho nejlepší zájmu. Ostatní 4,1 %, tj. 13 respondentů odpovědělo, že se na jejich názor u soudu neptají a nevyslechnou je, a zbylých 2,6 %, tj. 8, že rozvod je záležitostí dospělých a dítě do toho nemá co mluvit. Ve srovnání škol nejvíce správných odpovědí bylo na Gymnáziu v Soběslavi, a to 98,7 %, dále GPDC s 97,3 % a 93,3 % správných odpovědí na SPŠS v Táboře. Studenti těchto tří škol odpovídali téměř jednotně. Rozdíl je opět stejně jako u otázky předchozí u žáků SŠOSŘ, kde odpovědělo správně 85,2 % a 9,1 % si myslí, že do rozvodu rodičů nemá dítě co mluvit a 5,7 % dotázaných studentů této školy odpovědělo, že se na názor dítěte u soudu neptají. Jsou to sice relativně nízká procenta, ale mohou být závažnější a doufám, že studenti neodpovídali z vlastní zkušenosti. Rozvod a následné umístění dítěte do péče jednoho z rodičů nebo rodičů je téma, do kterého by děti rády mluvily, jak se ukázalo později v odpovědích na otevřenou otázku č. 12. Jak uvádí BAKALÁŘ (1), je důležité nepodceňovat vnímavost dítěte vůči rozvodu, ani jeho vnímavost vůči pokračujícímu konfliktu po rozvodu. Častým tématem je nyní také propagace tzv. střídavé péče, tzn. možnost, aby dítě po rozvodu bylo s oběma rodiči, kteří se podílejí na výchově. Tuto péči upravila novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. v § 26 odst. 2 – 5. Předpokladem je schopnost a ochota obou rodičů společně se domlouvat ve věcech týkajících se dítěte. Dalším předpokladem je také přání dítěte žít s oběma rodiči. Oba rodiče by měli mít podobný přístup k výchově dítěte, blízkost bydliště obou rodičů, aby dítě neměnilo školu ani kamarády.

Otázka 8 – „Myslíš si, že se dopustí trestného činu čtyřicetiletý muž v případě, že měl pohlavní styk s patnáctiletou dívkou?“ se nedotýká přímo práva dítěte vyplývajícího z Úmluvy, ale zajímalo mě, zda studenti vědí, od kolika let jsou v tomto případě trestně odpovědní. Výbor pro práva dítěte vyzval ČR, aby zachovala věkovou hranici trestní odpovědnosti, která je stanovena na patnáct let. Tato věková hranice trestní odpovědnosti zůstala zachována. Dle trestního zákoníku č. 40/2009 se trestně odpovědným člověk stává dovršením patnáctého roku života. Z toho vyplývá, že pohlavní styk s 15-ti letou dívkou není trestný čin. Správně na tuto otázku

odpovědělo 74,4 % dotázaných. Nezanedbatelná část studentů 22,4 % se domnívá, že mít pohlavní styk v 15 letech je trestné. Možná je zmátl věkový rozdíl, který byl v otázce podán. Nejlépe v této otázce dopadlo GPDC v Táboře s 85,3 % správných odpovědí a 14,7 % nesprávných. Na druhém místě je Gymnázium Soběslav, kde počet správných odpovědí je 82,7 %, nesprávných 12 % a 5,3 % studentů této školy neví. Naopak nejhůře dopadli dotázaní studenti na SPŠS, kde správně odpovědělo pouze 61,3 % , celých 32 % se pak domnívá, že to je trestný čin, a 6,7 % z dotázaných studentů na SPŠS neví, zda jde o trestný čin.

Na otázku 9 – „Kam by ses obrátil v případě, když by ses domníval, že jsou porušována tvoje nebo kamarádova práva?“ mohli respondenti vybrat i několik variant, kam by se pro pomoc obrátili, pokud by se cítili ohroženi. Otázka se ne přímo týká Úmluvy o právech dítěte. Snažila jsem se ovšem zjistit, kam by se děti obracely, pokud by se cítily ohrožené. Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že největší důvěru mají k rodičům, na které by se obrátilo 42,3 % z celkového počtu dotázaných studentů, dále 22,1 % by volalo na linku bezpečí, 17,8 % by se obrátilo na blízkou osobu, za kterou dle jejich výpovědí často považují kamaráda, kamarádku či vedoucího zájmového nebo sportovního kroužku, který navštěvují. Na Policii ČR by se pak obrátilo 14 % dotázaných a nejméně z nich, tj. 3,8 %, by se obracelo na paní učitelku (graf 3). Myslím, že výsledky jsou potěšující. Je dobré, když mají děti důvěru ve své rodiče a obracují se na ně se svými starostmi, procento těchto odpovědí by snad mohlo být o něco vyšší. Významná část dětí by se také obracela na linku bezpečí, což ukazuje na skutečnost, že děti o existenci linky bezpečí vědí. Její důležitost je mimo jiné také v těch případech, kdy se děti cítí ohroženy právě svými rodiči nebo jejich rodiče nejsou schopni zajistit jim prostředí spolehlivé důvěry, jako jsou například rodiče závislí na alkoholu apod.

K otázce 10 – „Od kolika let člověk podle tebe může být zaměstnán?“ se ukazuje, že respondenti nejsou příliš seznámeni s právem být zaměstnán. Úmluva v čl. 32 zabezpečuje dětem ochranu před hospodářským vykořisťováním a škodlivou

prací, která pro ně může být nebezpečná, nebo by škodila zdraví, tělesnému, duševnímu vývoji, případně jejich vzdělání. Každý stát je povinen stanovit nejnižší věkovou hranici pro vstup do zaměstnání, podmínky práce jako zákaz noční práce dětí, zákaz práce pod zemí při těžbě nerostů a také nejvyšší přípustnou délku pracovní doby, tj. zkrácení pracovní doby v trvání 6 hodin do 16 let. V ČR je podle zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce tato hranice stanovena 15 let s tím, že musí být ukončena povinná školní docházka. Správně odpovědělo 38 % z dotázaných, 30,7 % se domnívá, že hranice pro zaměstnání je 16 let a 30 % dokonce až 18 let. Překvapivě, když někteří již od 15ti let pracují na brigádách. Nejlépe informovaní jsou studenti GPDC v Táboře, kde správně odpovědělo 62,7 % dotázaných. Následuje velký propad a žáci z ostatních škol odpovídali správně již jen ve 32 % Gymnázium Soběslav, 30,7 % SŠOSŘ a 28 % respondenti SPŠS. U této otázky je velký rozdíl mezi žáky GPDC a žáky ostatních vybraných škol. Je možné, že nechodí na brigády a nikdy ještě zaměstnaní nebyli, nebo si to jen neuvědomili a spletli si to s hranicí plnoletosti. Na druhou stranu velká část z nich, 30,7 %, uvedla hranici 16 let. Pro děti může být matoucí, že hranice 16let je důležitou hranicí v některých jiných státech, např. řidičské oprávnění je možné ve Spojených státech amerických vydat již od 16 let. Zde by jistě našel uplatnění následný rozhovor s respondenty, který by objasňoval důvody jejich odpovědí. Toto však nebylo v možnostech mého výzkumu a jistě by pozměnilo i celou povahu výzkumu, protože by dotazníky nemohly být anonymní. Jinou možností by byly doplňující otázky dotazující se na vysvětlení zvolené odpovědi respondentem.

Na otázku 11 – „Jak podle tebe zní definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte?“ správně odpovědělo pouze 18,2 % dotázaných, z toho nejvíce správných odpovědí bylo, stejně jako v předchozí otázce, na GPDC v Táboře a to 29,3 %. Následuje s 25 % správných odpovědí SŠOSŘ, na SPŠS to bylo 10,7 % respondentů a nejméně správných odpovědí a to jen 6,7 % bylo zaznamenáno na Gymnázium Soběslav. 16 % z celkového počtu studentů si myslí, že dítětem jsou do 16 let a celých 65,8 %, že je to osoba mladší 18 let. Podle odpovědí mohu usuzovat, že se s definicí dítěte dle Úmluvy zřejmě většina z dotázaných studentů ještě nesetkala.

Záměrně jim nebyl vysvětlen rozdíl mezi osobou a bytostí. **Osoba** (z "o-sobě") znamená ve filosofii jednotlivého člověka s vlastním jménem, vybaveného rozumem a schopného jednat i odpovídat za své jednání. Osoba je základní pojem kulturní antropologie, psychologie, práva, sociologie a teologie. Na pojmu osoby se zakládají i základní koncepty lidské společnosti, například svoboda, demokracie, lidská práva apod. (29).

Oproti tomu bytost je dle Úmluvy definována: „*Dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud se podle právního řádu státu nedosahuje zletilosti dříve.*“ Podle KOVAŘÍKA je potřeba bytost podporovat, chránit její zájmy a práva mladých bytostí, pokud nedosáhnou plné tělesné, duševní a společenské zralosti a nezávislosti (12). Obecně bytost je jakýkoliv živý tvor; myslící bytostí se rozumí člověk (16).

Na otázku 12 – „*Jaká práva bys chtěl/chtěla (jako dítě) mít?*“ možnosti vyjádřit se, využilo pouze 34,8 % respondentů. Nejvíce, tj. 22 studentů odpovědělo, že by chtěli mít právo na svůj názor a právo ho projevit. Z odpovědí můžeme usuzovat, že mají děti pocit, že nemohou dostatečně vyslovit svůj názor a pokud ano, není na něj brán zřetel. Týká se hlavně školy a rodičů. Na některých školách se možná najdou i pozůstatky toho, že žák není rovnocenným partnerem pedagoga. Žáci by měli otevřeně hovořit o chybách, které udělají, aniž by se báli zesměšnění a měli by mít právo vyjádřit svůj názor. Učitelé by o problémech, které se ve třídě objeví, měli s dětmi diskutovat. Učitelé musejí respektovat práva žáků, ale na druhou stranu musí určovat i povinnosti. Aby se ani oni nestali obětí některých agresivních žáků. Když jsem s nimi hovořila, mají dojem, že musí žákům vštěpovat právní vědomí, ale jich se žádná pravidla ochrany netýkají.

Další část studentů, tj. 17 uvedla, že se chtějí svobodně rozhodovat sami za sebe. Právo volit by chtělo 9 dotázaných. Právo na řidičské oprávnění před dovršením 18ti let by chtělo 8 dotázaných. Osm studentů uvedlo, že jsou spokojení. Dalších jedenáct studentů by chtělo právo pít alkohol a kouřit. Právo a svoboda dělat si co chci a kdy chci, napsalo 6 dotázaných a pět respondentů uvedlo, že by chtěli mít právo na volbu budoucího povolání a školy. Toto právo je skutečně jedno z těch, které nemají a možná oprávněně by mít chtěli. Další typy odpovědí uvedlo již méně než pět respondentů.

Celkově se v dotazníku pouze v minimální míře objevovala odpověď neví. Velice zajímavá byla jedna z odpovědí jedné ze studentek: „Myslím, že děti mají dostatečná práva, jen je třeba více poslouchat, co říkají.“

Mezi právy, která děti uvádějí ve výzkumu KOVAŘÍKA jako příklady se naopak nejvíce vyskytuje právo na vzdělání a právo na vlastní názor. Téměř ¼ respondentů neuvadla žádnou odpověď. KOVAŘÍK konstatuje, že má na porozumění právům vliv věk dítěte (věková struktura byla 5 – 16 let). Jistě by bylo zajímavé doplnit výsledky výzkumu kvalitativními daty získanými například rozhovory s respondenty, ze kterých bychom se mohli dovědět důvody chybných nebo nepřesných odpovědí.

Použitý dotazník nevycházel již z existujících dotazníků, se kterými byly výzkumy realizovány. Otázky jsem sestavovala s pomocí vyučující občanské výchovy na gymnáziu, klinické psychologičky, právníka a i studentů, které jsem nejprve seznámila s Úmluvou a právech v ní uvedených a pak jsme sestavovali otázky a oblasti, o kterých jsme se domnívali, že se s nimi studenti běžně nesetkávají.

Dle názorů pedagogů, zda se o Úmluvě zmiňují, zda mají materiály apod. všichni odpovídali, že ano, při jakých hodinách, jaké publikace používají apod. Pracují nejčastěji s pracovními listy z publikace: Dětská práva – Víím, co smím. Proto mě překvapilo, že tak málo studentů středních škol zná Úmluvu o právech dítěte a dle mého názoru mají i malé povědomí o právech z ní vyplývajících, neboť jsem z www.detskaprava.cz získala informaci, že v rámci projektu, byly publikace zdarma doručovány na všechny školy.

Podle výsledků výzkumu jsou žáci na středních školách se svými právy a povinnostmi konfrontováni jen minimálně. Je to totiž látka základních škol - v podstatě od šesté až po devátou třídu. V prvním ročníku na gymnáziích již mají pouze psychologii a sociologii. Ve třetím ročníku právo a ekonomii, tam se setkají znovu s Listinou základních práv a svobod, ale už jako takřka dospělí. Na víceletém gymnáziu jsou angažovaní, děti se skutečně ptají na podrobnosti, ale učitel od učitele jim říká více či méně o jejich právech. Každopádně hodinová dotace u žáků mladších na víceletém

gymnáziu je jedna hodina týdně, což je skutečně málo. U čtyřletých gymnázií jsou to dvě hodiny týdně, ale už specializované na konkrétní vědu - psychologii, sociologii, právo a ekonomii, filozofii a etiku.

Hypotéza 1 - Žáci středních škol vědí o existenci Úmluvy o právech dítěte.

Z výsledků výzkumu vyplývá (graf 2), že celých 78,9 % respondentů buď o Úmluvě o právech dítěte ví a znají i název, nebo ví, že dokument existuje. Zbýlých 21,1% o existenci dokumentu neví. Na základě předvýzkumu byla určena pro potvrzení hypotézy hranice 60 %. Vzhledem k tomu, že se neprokázaly zásadní rozdíly a vliv věku ani pohlaví na odpovědi na položené otázky, dále jsem se tomuto rozdělení nevěnovala (Vliv věku byl zkoumán v otázce č. 2, která byla pro výzkum a jednu z hypotéz klíčová). Pro potvrzení hypotézy bylo určeno, že správné odpovědi jsou v případě, že znají název i to, že ví, že existuje. Výzkumem nastavená hladina 60 % byla splněna a tím byla hypotéza potvrzena.

Hypotéza 2 - Žáci gymnázia vědí více z obsahu Úmluvy o právech dítěte než žáci ostatních středních škol.

Z dotazníku byly vybrány otázky, které se přímo týkají práv vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte. Konkrétně byly použity otázky č. 3, 4, 5, 6, 7, 10 a 11. Byla vybrána procenta správných odpovědí u skupiny 1 (gymnázia – Gymnázium Tábor, Gymnázium Soběslav) a skupiny 2 (ostatní střední školy – SPŠS a SŠOSŘ), tyto byly porovnány a statisticky zhodnoceny pomocí t-testu. Statistickým zkoumáním se hypotéza H 2 na 5 % hladině významnosti nepotvrdila. Rozdíl ve výsledcích ve prospěch gymnázií nebyl prokázán. Vzhledem k tomu, že nebyl prokázán rozdíl mezi správnými odpověďmi respondentů, není nutné testovat operacionalizovanou hypotézu.

Na závěr je důležité poznamenat, že v současné době byly sice provedeny výzkumy zaměřené na povědomí dětí o jejich právech, ale strukturou otázek nejsou srovnatelné s výše provedených výzkumem.

6 Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětských práv a jejich znalostí u žáků středních škol.

Každé dítě má svá práva, o kterých má právo vědět. Vědět, jak si má počínat ve vzájemných vztazích, co může očekávat od druhých, co je správné a co naopak špatné. Každá lidská společnost má svá pravidla chování a jednání. Některé zdůrazňují především povinnosti, moderní společnosti pak i práva. Ale vždy a všude patří obojí dohromady – jak práva, tak i povinnosti. Povinnost ctít, znát a prosazovat práva druhých lidí i svá vlastní.

Teoretická část charakterizuje Úmluvu o právech dítěte a její místo v legislativě České republiky. Hlavním výzkumným cílem praktické části bylo zjistit, jakými znalostmi vztahujícími se k Úmluvě o právech dítěte disponují žáci vybraných středních škol, a to nejen co se týče samostatné existence základního právního dokumentu v oblasti dětských práv, ale i obsahu tohoto dokumentu. Zmapování právního povědomí žáků se uskutečnilo na čtyřech vybraných středních školách v okrese Tábor. Právní povědomí dětí bylo zkoumáno pomocí kvantitativních metod výzkumu.

Byly formulovány 2 hypotézy. V první hypotéze bylo předpokládáno, že žáci středních škol vědí o existenci Úmluvy o právech dítěte. Pro potvrzení hypotézy bylo určeno, že správné odpovědi jsou v případě, že znají název i to, že ví, že existuje. Povědomí o existenci má celých 78,9 % dotázaných, a tím byla Hypotéza 1 potvrzena. V druhé hypotéze bylo předpokládáno, že žáci gymnázia vědí více z obsahu Úmluvy o právech dítěte, než žáci ostatních středních škol. Rozdíl ve výsledcích ve prospěch gymnázií sice existuje, nicméně není statisticky významný. Hypotéza H2 nebyla potvrzena.

Z výše uvedeného vyplývá, že provedeným výzkumem byl cíl práce naplněn.

V oblasti znalostí a uplatňování Úmluvy o právech dítěte v posledních letech bylo uskutečněno několik výzkumů, které prováděl jak Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, tak i výzkum na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity pod vedením Jiřího Kovaříka uskutečněný v letech 1999-2001. Výzkum Kovaříka byl v roce 2005 použit pro srovnání v disertační práci Mgr. Jany Stejskalové. Závěry vyplývající z mého

šetření potvrzují závěry výše zmiňovaných výzkumů, že je potřeba se zaměřit na intervenci u dětí, a že povědomí žáků o jejich právech se jeví jako nedostačující.

V každém případě by se prostřednictvím interaktivních her i pomocí moderních komunikačních kanálů – jako je například facebook měli pedagogové zasadit o to, aby jejich studenti vstupovali do života vybaveni i těmito znalostmi. Nestací, aby se práva dětí vyučovala jen v občanské výchově, ale měla by prolínat celým životem školy, všemi předměty. Lze doporučit zvýšit časovou dotaci předmětů, seminářů nebo školení pro děti i vyučující a zařadit do výchovného plánu pro mladší děti – šlo by o primární prevenci, aby nebyly doma nepřiměřeně trestány, ve škole šikanovány apod. Dle mého názoru by každá střední škola měla mít svůj parlament. Vhodné by to bylo i na druhém stupni základních škol. Na mnohých školách již školní parlament existuje a je funkční. Nemělo by jít o povinnost, ale o vůli scházet se a konfrontovat své názory s vedením školy, místo, kde se otevřeně hovoří o problémech.

Dalším návrhem je úprava školních řádů. Všechny školy mají školní řád, v mnohých z nich jsou však uváděny pouze povinnosti. Podle formálních pravidel je to sice v pořádku, ale školní řád by mohl zmiňovat i práva, která s konkrétní školou souvisejí. Tyto školní řády by mohly být tvořeny i za účasti žáků.

Jako pozitivní se také jeví postupy některých škol, které praktikují individuální konzultační dny, při nichž se s učiteli setkávají nejen rodiče, ale i jejich děti. Dítě má právo vyjadřovat se k věcem, které se ho týkají a také příležitost prezentovat vlastní názor. Je to prevence zbytečných nedorozumění, napětí a konfliktů, které vznikají ve vztazích učitel-rodič-dítě.

K naplňování čl. 42 Úmluvy o právech dítěte je potřeba informovat o jednotlivých právech dětí širokou veřejnost, a to jak mezi dospělými tak i samotnými dětmi. Zejména na dětech a mládeži záleží, zda a jak pochopí nejen svá práva, ale převzou i odpovědnost.

7 Klíčová slova

Dítě

Dětská práva

Úmluva o právech dítěte

Právní povědomí

8 Seznam použitých zdrojů

LITERATURA

1. BAKALÁŘ, E. *Nové pohledy na rozvodovou problematiku*. 1.vyd. Praha: MPSV ČR, 1993. 49 s. ISBN 80-85529-06-8.
2. BĚLOHLÁVEK, M. *Ahoj, Úmluvo: Výklad Úmluvy o právech dítěte*. 1. vyd. Praha : Parta, 2001. 33 s. ISBN 80-85989-91-3.
3. *Detskaprava.cz* [online]. 2002-2006 [cit. 2009-11-26].
Dostupné z <www.detskaprava.cz>.
4. *Druhá periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte, Informace České republiky o plnění opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*, [online]. 1996. Dostupné z http://www.detskaprava.cz/soubory/crc_zprava.pdf. s. 15 - 19.
Dostupné z www.vlada.cz/.../zpravy/druhaperiodickazpravaoplnenizavazku.pdf.
5. DUNOVSKÝ, J. 2002b. Úmluva o právech dítěte a práva dětí v České republice. In. *Dětská práva v praxi. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech. Třeboň 29. - 30. května 2002*. České Budějovice: Jihočeská universita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2002. s.5 – 15. ISBN 80-7040 606-2.
6. HANUŠOVÁ, J. Práva dětí. *Učitelské noviny*, 2006, roč. 31, s.10-11.
Dostupné z <www.ucitelskenoviny.cz>.
7. HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*, 2. rozš. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003. 1340s. ISBN 80-7179-740-5. s. 338.
8. HODGKIN, R. NEWELL, P. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child : Fully Revised Third Edition*. 3rd edition.: Geneva: UNICEF, 2002, xix, 762 s. ISBN 92-806-3782-2. s.159.
9. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0. s. 191.

10. JELÍNKOVÁ, R. *Výbor OSN pro práva dětí kritizoval naplňování dětských práv v České republice* [online]. [cit. 2007-07-10].
Dostupné z <http://www.llp.cz/subdomains/cz/index.php?option=com_content&task=view&id=128&Itemid=59>.
11. KONSTANTINOVÁ, J. *Úmluva o právech dítěte a její konsekvence pro pedagogickou teorii a praxi*. České Budějovice, 2007. 134 s. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, s. 18,19.
12. KOVAŘÍK, J., et al. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2001. 222s., ISBN 80-7040-531-7.
13. KOVAŘÍK, J., et al. *Právní povědomí a pojetí práva u českých dětí školního věku*. [online]. [cit.2008-07-05]. Dostupné z <http://www.detskaprava.cz/soubory/pravni_povedomi_u_skolnich_deti.pdf>.
14. Nadace Naše dítě. *Dětská práva: Víím, co smím?*. Praha : Portál, 2002. s. 20. ISBN 80-238-9191-6.
15. Nadace Naše dítě. *Práva jsou pro všechny*. Praha: Vydavatel, 2003. s. 11.
16. *Nové Universum všeobecná encyklopedie A-Ž*, 1 vydání, Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-1069-X.
17. ONDRÁČKOVÁ, J. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 2001. s.22. ISBN 80-902393-0-7.
18. *Práva dítěte v dokumentech*. 1998, 1 vydání; rozsah 94 stran, Thenis.1998. s. 3 – 4 ISBN 80-8521-56-7.
19. *Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv o činnosti za rok 2001*, [online].
Dostupné z
http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnna_zprava_VOP_2001.pdf
20. STEJSKALOVÁ, J. *Implementace dětských práv a právního povědomí u dětí školního věku a vzdělávací kurz v oblasti dětských práv formou e-learningu*. České Budějovice, 2008. s.117. Disertační práce na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakultě.

21. TOMÁNKOVÁ, L., *Právní a etické kodexy v neonatologii od starověku po současnost*. [online].
Dostupné z
<http://www.fnbrno.cz/Data/files/NO/Pr%C3%A1vn%C3%AD%20a%20etick%C3%A9%20kodexy.ppt>.
22. *Třetí a čtvrtá periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte a Informaci České republiky o plnění opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*. [online].
Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy/vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>
23. *UNICEF*, [online] 1998-2007 [cit. 2007-07-10]. Dostupné z <http://www.unicef.cz>.
24. *Úmluva o právech dítěte* [online]. 2004-2007. [cit. 2007-07-10].
Dostupné z <<http://www.unicef.cz>>.
25. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. [cit. 2007-08-20].
Dostupné z <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/czc.htm>.
26. *Výzkumný ústav pedagogický v Praze*. [online]. 2005 - 2009 [cit. 2009-11-26].
Dostupné z <www.old.rvp.cz>. ISSN 1802-4785.
27. *Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte*. In *Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte*. [s.l.] : [s.n.], 2007 [cit. 2010-04-30]. Dostupné z <www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.cs07.pdf>.
28. VÁGNEROVÁ, Marie *Syndrom CAN*. In *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004 [cit. 2010-04-30].
Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=520>>. ISSN 1214-2107.
29. *Osoba* In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2010-05-11].
Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Osoba>>.

ZÁKONY A OSTATNÍ LEGISLATIVNÍ NORMY

30. Sdělení č. 14/1974 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem, *Sbírka mezinárodních smluv*, 1974, částka 2, strana 38-41. ISSN 1801-0393.
31. Sdělení č. 23/1981 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o lékařském vyšetření způsobilosti dětí a mladistvých k zaměstnání v průmyslu (č. 77), *Sbírka mezinárodních smluv*, 1981, částka 5, strana 95-98. ISSN 1801-0393.
32. Sdělení č. 34/1998 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, *Sbírka mezinárodních smluv*, 1998, částka 16, strana 4418-4423. ISSN 1801-0393.
33. Sdělení č. 66/2000 Sb.m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, *Sbírka mezinárodních smluv*, 2000, částka 33, strana 1137-1159. ISSN 1801-0393.
34. Sdělení č. 132/2000 Sb.m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí, *Sbírka mezinárodních smluv*, 2000, částka 55, strana 2073-2095. ISSN 1801-0393.
35. Sdělení č. 47/2001 Sb.m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství, *Sbírka mezinárodních smluv*, 2001, částka 19, strana 715-723. ISSN 1801-0393.
36. Sdělení č. 54/2001 Sb.m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, *Sbírka mezinárodních smluv*, 2001, částka 21, strana 777-795. ISSN 1801-0393.
37. Sdělení č. 45/2003 Sb.m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přijetí opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, *Sbírka mezinárodních smluv*, 2003, částka 26, strana 1041-1055. ISSN 1801-0393.
38. Zákon č. 94/1963 Sb. zákon o rodině, v platném znění. *Sbírka zákonů*, 1964, částka 53, strana 339-250. ISSN 1211-1244.

39. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, v platném znění. *Sbírka zákonů*, 1994, částka 13, strana 201-248. ISSN 1211-1244.
40. Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte. *Sbírka zákonů*, 1991, částka 22, strana 502-512. ISSN 1211-1244.
41. Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky. *Sbírka zákonů*, 1992, částka 1, strana 1-16. ISSN 1211-1244.
42. Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. *Sbírka zákonů*, 1992, částka 1, strana 17-23. ISSN 1211-1244.
43. Zákon č. 349/1999 Sb. o veřejném ochránci práv. *Sbírka zákonů*, 1999, částka 111, strana 7594-7597. ISSN 1211-1244.
44. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění. *Sbírka zákonů*, 1999, částka 111, strana 7662-7681. ISSN 1211-1244.
45. Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění. *Sbírka zákonů*, 2002, částka 2, strana 83-95. ISSN 1211-1244.
46. Zákon č. 561/2004 školský zákon, v platném znění. *Sbírka zákonů*, 2004, částka 190, strana 10262-10325. ISSN 1211-1244.
47. Zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce, v platném znění. *Sbírka zákonů*, 2006, částka 84 strana 3146-3241. ISSN 1211-1244.
48. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník. *Sbírka zákonů*, 2009, částka 11, strana 354-461. ISSN 1211-1244.

9 Přílohy

Příloha č. 1 - DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Vážení,

jmenuji se Hana Stehlíková a jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia Sociální práce ve veřejné správě na Zdravotně sociální fakultě v Českých Budějovicích. Touto cestou si Vás dovoluji požádat o vyplnění dotazníku. Následující otázky budou zjišťovat, jak dobře znáte svá práva. Pokuste se popravdě zodpovědět na všechny otázky. Když si nebudete jisti, přikloňte se k variantě, která bude nejbližší vašemu názoru. Dotazníky jsou anonymní, jejich výsledky budou použity pouze k výzkumným účelům.

Pohlaví: chlapec/dívka

Věk: .....

Škola: .....

1. Myslíš si, že mají mít děti práva ?
 ano   ne   nevím
2. Víš o tom, že existuje dokument o právech dětí případně, jak se jmenuje?
 vím a znám název .....
- vím, že existuje
- nevím
3. Myslíš si, že mají tvoji rodiče právo otevřít ti dopis?
 ano   ne   nevím
4. Mají rodiče právo rozhodnout o volbě tvé školy proti tvé vůli?
 ano   ne   nevím
5. Myslíš si, že má dítě právo uspořádat demonstraci?
 ano   ne   nevím
6. Domníváš se, že mají rodiče právo své děti nutit, aby chodily do kostela a na náboženství?
 ano   ne   nevím
7. Myslíš si, že v případě rozvodu rodičů má dítě právo vyslovit svůj názor? Je na jeho názor u soudu brán zřetel?
 u soudu se na můj názor neptají a nevyslechnou mě
 soudce by měl vyslechnout můj názor a přání. Měl by najít takové řešení, které by bylo v mém nejlepším zájmu
 rozvod je záležitostí dospělých lidí a dítě do toho nemá co mluvit

8. Myslíš si, že se dopustí trestného činu čtyřicetiletý muž v případě, že měl pohlavní styk s patnáctiletou dívkou?
 ano ne nevím
9. Kam by ses obrátil v případě, když by ses domníval, že jsou porušována tvoje nebo kamarádova práva?
 na rodiče
 na linku bezpečí
 na policii
 na paní učitelku
 na jinou blízkou osobu
10. Od kolika let člověk podle tebe může být zaměstnán?
 od 14 let od 15 let od 16 let od 18 let
11. Jak podle tebe zní definice dítěte podle Úmluvy o právech dítěte?
 lidská bytost mladší 16 let
 lidská bytost mladší 18 let
 osoba mladší 18 let

12. Jaká práva bys chtěl/chtěla (jako dítě) mít?

.....
.....
.....
.....
.....

Děkuji za váš čas.

Úroveň právního vědomí žáků vybraných škol v okrese Tábor ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte

Abstract

Bakalářská práce se zabývá problematikou dětských práv a jejich znalostí u žáků středních škol. Teoretická část se věnuje Úmluvě o právech dítěte, která je součástí právního řádu České republiky a jejíž ustanovení mají přednost před zákonem. Podpisem Úmluvy se stát zavázal, že bude respektovat a zabezpečovat práva stanovená Úmluvou, a to každému dítěti, bez jakékoliv diskriminace, že ji bude dodržovat a informovat nejen děti, ale i celou veřejnost a že se jí bude řídit ve všech záležitostech, které se týkají dětí.

Cílem praktické části bylo zjistit, jakými znalostmi vztahujícími se k Úmluvě o právech dítěte disponují žáci vybraných středních škol, a to nejen co se týče samostatné existence základního právního dokumentu v oblasti dětských práv, ale i obsahu tohoto dokumentu. Byl proveden kvantitativní výzkum na čtyřech vybraných školách v okrese Tábor. Základní výzkumná otázka zněla, zda žáci mají povědomí o samotné existenci dokumentu Úmluva o právech dítěte, a dále, zda mají konkrétní znalosti, pokud jde o obsah Úmluvy. Byly formulovány 2 hypotézy. V první hypotéze bylo předpokládáno, že žáci středních škol vědí o existenci Úmluvy o právech dítěte. Pro potvrzení hypotézy bylo určeno, že správné odpovědi jsou v případě, že znají název i to, že ví, že existuje. V druhé hypotéze bylo předpokládáno, že žáci gymnázia vědí z obsahu Úmluvy o právech dítěte o 15% více, než žáci ostatních středních škol.

Cíl práce byl naplněn. Z výsledků provedeného výzkumu vyplynulo, že povědomí o existenci Úmluvy má celých 78,9% dotázaných. Hypotéza 1 byla potvrzena. Naopak hypotéza 2 se nepotvrdila, neboť rozdíl ve výsledcích ve prospěch gymnázií sice byl zjištěn, nicméně nebyl větší než stanovených 15 %.

Výsledky výzkumu, provedeného na vybraných středních školách v okrese Tábor, potvrdily, že celková úroveň povědomí žáků o vlastních právech a jejich obsahu není uspokojivá. I s ohledem na naplňování čl. 42 Úmluvy o právech dítěte je proto třeba zaměřit úsilí především na zvýšení informovanosti a znalostí široké veřejnosti ohledně dětských práv, a to jak mezi dospělými, tak pochopitelně i mezi dětmi. Neboť

zejména na dětech a mládeži záleží, zda a jak pochopí nejen svá práva, ale převz mou i odpovědnost.

The level of legal awareness among students of selected schools in the Tábor district in respect to the Convention on the Rights of the Child

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue of children rights and awareness of the rights among students of secondary schools. The theoretical parts deals with the Convention on the Rights of the Child which is a part of the legal system of the Czech Republic and whose provisions have priority over the law. By signing the Convention the state agreed to respect and to assure the rights established by the Convention, for every child without any discrimination, to observe the Convention and to inform about it not only children but also the general public and to follow the Convention in all matters concerning children.

The objective of the practical part was to determine the awareness of the Convention on the Rights of the Child among students of selected secondary schools, not only in respect to the existence of the legal document as such but also in respect to the content of the Convention. A quantitative research was conducted in four selected schools in the Tábor district. The basic research question concerned the existence of the Convention on the Rights of the Child and the other questions concerned specific knowledge of its content. Two hypotheses were formulated. The first hypothesis anticipated that students of secondary schools are aware of the existence of the Convention on the Rights of the Child. To confirm the hypothesis we expected a correct answer to the question about the name of the document and that the respondents were aware of its existence. The second hypothesis assumed that students of secondary comprehensive schools know by 15% more about the content of the Convention on the Rights of the Child than students of the other secondary schools.

The objective of the thesis has been achieved. The results of the performed research have shown that 78.9% of the respondents were aware of the existence of the Convention. The hypothesis 1 was confirmed. On the other hand, the hypothesis 2 was not confirmed and, although there was a certain difference in the results in favour of secondary comprehensive schools, it was smaller than the postulated 15 %.

The results of the research conducted in selected secondary schools in the Tábor district have confirmed that the overall level of awareness among the students about their rights and about the content of the rights is not satisfactory. Therefore, also with regard to the fulfillment of Article 42 of the Convention on the Rights of the Child, it is necessary to focus on improvement of awareness and knowledge of children rights among the general public, both in respect to an adult population and in respect to children. It mainly depends on the children and young people whether and how they understand their rights and whether they are able to take responsibility.